

Verslag van een openbaar verhoor

De parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen heeft op 9 september 2022 **de heer Dijsselbloem** als getuige gehoord.

Voorzitter: Van der Lee

Griffier: Israel

Aanwezige leden van de commissie: Van der Graaf, Kat, Kathmann, Kwint, Kuik, Van der Lee, en Tielen.

Aanvang 10.00 uur.

De **voorzitter**:

Aan de orde is het verhoor van de heer Dijsselbloem. Ik verzoek de griffier om de heer Dijsselbloem binnen te geleiden.

(De griffier geleidt de getuige naar zijn plaats in de Enquêtezaal.)

De **voorzitter**:

Welkom, meneer Dijsselbloem. Van harte welkom bij de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen.

De heer **Dijsselbloem**:

Goedemorgen.

De **voorzitter**:

60 jaar gaswinning heeft Nederland veel gebracht, maar kent zeker voor gedupeerden schaduwkanten. De commissie onderzoekt hoe deze schaduwkanten hebben geleid tot het besluit om de aardgaswinning in Groningen te stoppen. Wij willen weten hoe de besluitvorming op cruciale momenten is verlopen en hoe de private en publieke partijen hebben samengewerkt bij de aardgaswinning. Wij onderzoeken de aardbevingen en de ontwikkeling van kennis daarover, de afhandeling van schade veroorzaakt door de bevingen en het proces van het versterken van gebouwen in Groningen.

Meneer Dijsselbloem, u bent minister van Financiën geweest in het tweede kabinet-Rutte van eind 2012 tot 2017. U wordt gehoord als getuige en dit verhoor vindt plaats onder ede. U heeft ervoor gekozen de belofte af te

leggen dat u de gehele waarheid en niets dan de waarheid zal zeggen. Ik verzoek u daarom te gaan staan.

(In handen van de voorzitter legt de heer Dijsselbloem de belofte af.)

De **voorzitter**:

Dan staat u nu onder ede. U mag weer plaatsnemen. Het verhoor met u zal worden afgenomen door collega's Kat en Tielen. Mogelijk heeft mevrouw Kuik op het eind ook nog enkele vragen. Dat is helder?

De heer **Dijsselbloem**:

Ja.

De **voorzitter**:

Dan gaan we beginnen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Meneer Dijsselbloem. Van 2012 tot 2017 was u minister van Financiën. Door de grote financiële consequenties bent u als minister van Financiën intensief betrokken bij de problematiek rondom de gaswinning in Groningen. Besluitvorming over Groningen vindt vanaf 2013 altijd plaats in de ministerraad. Uw inhoudelijke betrokkenheid richtte zich met name op de effecten van de gaswinning op de rijksbegroting, zowel aan de kosten- als aan de batenkant.

U werd op 5 november 2012 beëdigd als minister van Financiën. Dat was drie maanden na de aardbeving in Huizinge op 16 augustus 2012. Hoe was de economische situatie in Nederland eind 2012?

De heer **Dijsselbloem**:

Die was slecht. We hadden na de financiële crisis de eurocrisis gehad. Die was in 2012 volop gaande. Die was eigenlijk begonnen na 2011. 2011 was nog een relatief goed jaar. 2012 was weer heel slecht. Dat was de economische omstandigheid. Er speelden twee grote dossiers op het moment dat ik aantrad. Ik werd zelfs nog vertrouwelijk daarover geïnformeerd voordat ik minister was. Dat waren het mogelijke omvallen van SNS REAAL - SNS REAAL is later genationaliseerd -- en de situatie in Griekenland, dus eurozonebreed. Griekenland was opnieuw in zware problemen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wat was de omvang van het tekort op de begroting?

De heer **Dijsselbloem**:

Dat liep tegen of over de 4%. Maar dat is moeilijk te zeggen, omdat er in de loop van 2012 -- en dat herhaalde zich in 2013 -- ook nog grote projecten van bezuinigingen tussendoor afgesproken zijn. U kunt zich herinneren dat het kabinet-Rutte I viel over mislukte onderhandelingen over, wederom, bezuinigingen. Toen volgde het lenteakkoord. Dat was een ad-hoccoalitie vanuit de Kamer die met een groot pakket van, ik meen, 18 miljard de begroting probeerde op de rails te houden. Vervolgens waren er verkiezingen, een regeerakkoord, nog meer maatregelen. Dat ging in die tijd voortdurend door. We waren de 3%-norm duidelijk voorbij in 2012, gedurende dat jaar.

Mevrouw **Kat** (D66):

In welke mate speelde de gaswinning bij de start van uw rol op het ministerie van Financiën?

De heer **Dijsselbloem**:

Het zat niet in de categorie SNS REAAL of Griekenland. Dat het probleem er was, was in ieder geval bij mij bekend, en ook bij Financiën. Ik kwam uit de Kamer, dus iedereen wist van de aardbeving in Huizinge en wist ook dat die consequenties zou hebben. Dat het ook consequenties zou kunnen hebben voor de begroting was natuurlijk bij Financiën ook bekend. Dat kwam wel in de stukken voor, maar het was niet zo groot als een aantal andere acute crises: de financiële crisis, de eurocrisis.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dus het was wel in uw inwerkdossier opgenomen. Hoe maakte u zich dat eigen?

De heer **Dijsselbloem**:

De waarheid is dat je op een rijdende trein springt. Dat gebeurt altijd als minister. Enerzijds heb je bij de start het overdrachtdossier, een dik pak papier, waar je doorheen leest en waarvan een deel blijft hangen en een deel niet. Vervolgens ga je aan de slag. De begrotingsproblematiek was in 2013 heel groot en heeft dus heel veel van mijn aandacht gevergd. In dat kader kwam Groningen natuurlijk steeds voorbij. Aan het begin van 2013 moesten we als kabinet al besluiten: wat gaan we nu doen met de gaswinning?

Mevrouw **Kat** (D66):

Daar komen we straks uitgebreid op terug.

De heer **Dijsselbloem**:

Dat ging al heel snel. Ik begon, zoals u zei, in november. In januari hebben we daar al besluiten over moeten nemen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Werd u bij de start als minister door Economische Zaken ook geïnformeerd over beleidsmatige keuzes over de gaswinning, of alleen over de financiële consequenties?

De heer **Dijsselbloem**:

Ik weet niet wat u bedoelt met "beleidsmatig". Het startpunt was natuurlijk dat voor het eerst het besef was doorgedrongen, of eindelijk werd geaccepteerd, dat er een relatie was tussen gaswinning en aardbevingen. We kunnen ons achteraf afvragen waarom dat besef niet eerder is gekomen, maar na Huizinge daalde dat besef ineens overal in. Dat dat consequenties zou hebben aan de financiële kant, voor de begroting, begreep ook iedereen. Alleen, de vraag was: hoeveel dan, wat dan en wanneer? Er speelde in die tijd natuurlijke een enorme discussie over precies die vragen: hoe dan, wat dan, wanneer dan? Dat leidde uiteindelijk tot die beslissing -- u gaat nu zeggen "daar komen we zo op" -- in januari om een aantal onderzoeken te laten verrichten. Dus dat ging ook over inhoud. Het ging niet alleen over geld, want van geld wisten we nog niet. Dat zou een mogelijke consequentie zijn. Zodra je aan de gaskraan gaat draaien, weet je dat je minder geld binnenkrijgt.

Mevrouw **Kat** (D66):

Daarmee zegt u eigenlijk: ik werd als minister van Financiën ook geïnformeerd door Economische Zaken over beleidsmatige keuzes, niet alleen over financiële.

De heer **Dijsselbloem**:

Het is niet zo dat het ministerie van Economische Zaken mij direct informeerde. Er was natuurlijk altijd wel contact tussen de ambtenaren van Financiën, en dan met name met de begrotingskant van Financiën, de IRF, de Inspectie Rijksfinanciën en Economische Zaken over dit dossier. Dat was gewoon om te zien: wat gaat er nou gebeuren en wat zijn eventuele financiële risico's?

Mevrouw **Kat** (D66):

Op verzoek van minister Kamp nemen zijn ambtenaren contact op met uw ministerie. Minister Kamp ontvangt hierover op 15 november 2012 een terugkoppeling. Ik citeer: "Op uw verzoek is contact gelegd met het ministerie van Financiën. Daarbij is het signaal afgegeven dat er mogelijk productiemaatregelen genomen worden op Groningen met consequenties voor de Staatsbaten. De omvang van de financiële impact is hierbij nog niet expliciet gecommuniceerd, omdat die sterk afhangt van te nemen maatregelen." Wat was de reactie van het ministerie van Financiën richting Economische Zaken?

De heer **Dijsselbloem**:

Dat weet ik niet. Ik was niet bij dat overleg betrokken. Maar ik kan me voorstellen dat men het gewoon ter informatie heeft gedaan. Zo waren ook vaak de verhoudingen tussen Financiën en andere departementen. Financiën vond het heel prettig om van tevoren te weten van departementen: zitten er ergens tegenvallers -- en liefst ook meevallers -- aan te komen? Dus ik vermoed dat het zo'n type gesprek was.

Mevrouw **Kat** (D66):

U werd persoonlijk niet als minister geïnformeerd over dat gesprek? Dat ging tussen ambtenaren onderling? Is dat wat u zegt?

De heer **Dijsselbloem**:

Ik zeg maar heel eerlijk: ik heb niet de moeite genomen om alle contacten, alle overleggen, alle data te reconstrueren en in m'n hoofd te stoppen voor dit verhoor. Dat lijkt me ook niet zinvol. Feit was dat van begin af aan Henk Kamp mij voortdurend op de hoogte hield over ontwikkelingen op dit dossier. Of dat nou op dag x in november of dag y in november was, heb ik niet paraat. Dat had ik uit m'n hoofd kunnen leren, maar ik heb ervoor gekozen dat niet te doen, want dat kunt u allemaal teruglezen. Henk Kamp heeft mij steeds op de hoogte gehouden. Dat was overigens niet in de rolverdeling "ik ben van de schatkist en hij van het probleem". Ik begreep zijn probleem heel goed. Ik ben voldoende politicus om te begrijpen dat dat een immens probleem is en dat er iets moet gebeuren. Hij begreep heel goed dat we ook nog een enorm probleem hadden in de begroting op dat moment met de crises waar we in zaten.

Mevrouw **Kat** (D66):

U zegt net: ik weet niet precies op welke momenten ik contact had met

minister Kamp, maar ik had wel regelmatig contact met minister Kamp over de gaswinning.

De heer **Dijsselbloem**:

Ja, vaak op zijn initiatief. Hij heeft met enige regelmaat mij bijgepraat. Dat was soms ook voorafgaand of na de ministerraad, omdat je elkaar dan toch treft. Er zijn ook momenten geweest dat hij naar Financiën toe kwam, of ik naar EZ, gewoon om bij te praten over "wat speelt er?" en "hoe ga ik het aanpakken?" Hij had het voortouw. Daar was geen twijfel over. Zo is het altijd. De vakministers hebben het voortouw en Financiën kijkt mee; wat betekent het? Dat ging zeker in die eerste fase misschien nog wel meer over het proces -- hoe komen we eigenlijk tot een besluit? -- dan dat het al was "dit gaat geld kosten" of "houdt u er maar rekening mee dat het een miljard kost". Zover waren we nog helemaal niet.

Mevrouw **Kat** (D66):

Over die terugkoppeling van 15 november 2012: wanneer werd het ministerie van Algemene Zaken hierbij betrokken? Weet u dat?

De heer **Dijsselbloem**:

Nee, dat weet ik niet. Kijk, het werkt zo -- maar dat kunt u misschien beter aan de minister-president vragen -- bij Algemene Zaken: daar zijn raadadviseurs die zich bezighouden met specifieke departementen en de onderwerpen van die departementen. Ik ben ervan overtuigd dat de raadadviseur op economisch terrein, dus de adviseur van de minister-president, dit dossier ook in die tijd op de voet heeft gevolgd en dat hij, als hij dat nodig vond, de minister-president informeerde. Misschien heeft Henk Kamp, net zoals hij bij mij deed, ook de minister-president regelmatig even bijgepraat over wat hij aan het doen was en wanneer hij besluiten wilde et cetera.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

We willen stilstaan bij de begrotingssystematiek die van toepassing was toen u minister van Financiën was. Hoe werden de gasbaten verwerkt in de Nederlandse begroting volgens de regels in die tijd?

De heer **Dijsselbloem**:

Daar speelden twee dingen, namelijk zowel nationale als Europese regels waar we ons aan hadden geconformeerd. Nationale begrotingsregels gaan over de begrotingssystematiek en het begrotingsbeleid. De Nederlandse

begrotingsregels zijn erop gericht om stabiliteit te creëren in het begrotingsbeleid, zodat we niet voortdurend moeten bijsturen en zodat ministers verantwoordelijkheid nemen op hun eigen begrotingen. Daarvoor geldt een uitgavenkader en een lastenkader. Dat wordt aan een begin van een kabinetsperiode vastgesteld. Er wordt gezegd: dit is het uitgavenplafond, en de uitgaven -- en dat gold ook voor de lasten -- moeten in principe daaronder blijven. Als ze daar niet onder blijven, als uitgaven oplopen, worden ministers geacht daarop bij te sturen. Nou waren daar uitzonderingen op. Die zijn hier relevant. Zo waren de gasbaten niet kaderrelevant. Dat betekent dat die begrotingsregel die ik net uitlegde -- er is een kader; daar moeten we onder blijven en als we daaroverheen gaan, moet u, minister, op uw eigen terrein maatregelen nemen -- niet gold voor de gasbaten. Waarom? Dat is vanwege het doel dat we stabiliteit wilden in de begroting. We willen niet voortdurend moeten reageren, voortdurend moeten bijsturen. Gasbaten laten zich slecht voorspellen. Dat gaat natuurlijk minder over volume -- want dat kun je kiezen, daarop kun je sturen -- en ook heel erg over prijs. Het is natuurlijk $P \times Q$. Als de wereldmarktprijs schommelt, schommelen de gasbaten. Dat mag er niet toe leiden dat we moeten gaan bezuinigen omdat de gasbaten zijn gedaald. Dus dat werd niet kaderrelevant verklaard; dat werd buiten het kader gehouden.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat betekent dat dan als de gasbaten tegenvallen?

De heer **Dijsselbloem**:

Dat betekent dat er dan niet gecompenseerd hoeft te worden met andere maatregelen, lees: bezuinigingen. Met andere woorden, als het kabinet zou besluiten om de gaskraan dicht te draaien en daardoor de gasbaten zouden dalen, hoeft dat volgens de Nederlandse begrotingsregels niet te worden gecompenseerd met bezuinigingen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dat was de afspraak.

De heer **Dijsselbloem**:

Ik ben blij dat u het vraagt, want dit misverstand heeft lang bestaan. De Europese begrotingsregels zijn iets anders. Die hadden veel meer invloed op dat moment. De Europese begrotingsregels zijn natuurlijk dat je in normale tijden het tekort onder de -3% moet houden. De schuld moet onder de 60% van het bnp zijn, of daar in vaste stappen naartoe bewegen als je erboven

zit. Nederland was boven de -3%. Die grens van -3% uit Brussel was belangrijker.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat was daarvan de invloed op de manier waarop de gasbaten werden behandeld?

De heer **Dijsselbloem**:

In 2012 -- en dit was ook de verwachting voor 2013 -- zaten we boven die -3%, of daaronder; het is maar net hoe je het bekijkt. We voldeden daar in ieder geval niet aan. Dan zit je in wat in Brussel de "correctieve arm" wordt genoemd. Dan sta je eigenlijk onder toezicht en kun je aanwijzingen krijgen van de Commissie om extra maatregelen te nemen om weer onder die grens van -3% te komen. Daar zat Nederland op dat moment.

Zal ik doorgaan, of wilt u de vraag stellen hoe we daarmee om zijn gegaan in 2013?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Nou, vooral in relatie tot ... Ik vroeg natuurlijk: hoe werden de gasbaten behandeld? U heeft uitgelegd hoe dat voor de Nederlandse begrotingsregels gold, maar u wilde vast ook nog vertellen hoe de gasbaten in relatie stonden tot de Europese begrotingsregels die u net heeft uitgelegd?

De heer **Dijsselbloem**:

In Europa werd er dus geen uitzondering gemaakt voor tegenvallende gasbaten. Er was wel de mogelijkheid -- en die bestaat nog steeds -- om extra ruimte te krijgen als je te maken hebt gehad met grote rampen of crises. Dat kan ook gaan om aardbevingen. Italië had een aantal jaren daarvoor enorme aardbevingen gehad met enorme schade, en heeft daarvoor uitstel van verplichtingen voor de Europese Commissie gekregen. Maar hier zou het gaan om een beleidsmatige keuze -- dus niet een natuurverschijnsel, de aardbeving zelf -- om minder gas te gaan winnen. Dus de kosten van het schadeherstel zouden onder die uitzondering in Brussel kunnen vallen. Er moet veel gerepareerd en versterkt worden. Maar als je gewoon besluit "om die reden, om dat te voorkomen, draai ik de gaskraan dicht", is dat een beleidsmatige keuze. Daarvoor gold die uitzondering in Brussel niet. In Brussel gold: als je nog verder af beweegt van de -3%, zul je extra maatregelen moeten nemen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Een tegenvaller op de gasbaten zou dan betekenen dat er, ondanks de nationale beleidsregels, volgens de Europese regels toch wel een mate van bezuiniging zou moeten worden ingezet?

De heer **Dijsselbloem**:

Ja, dat was in principe hoe het zou gaan. Zo is het niet gegaan, maar zo zou het gaan.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Nee, maar het is goed om even het kader te schetsen, denk ik. Op basis van welke berekeningen, welke ramingen, werden die gasbaten bepaald toen de startnota van 2012 werd gemaakt?

De heer **Dijsselbloem**:

Dat waren altijd cijfers van Economische Zaken. Zoals u weet -- het is in deze enquête uitgebreid aan de orde gekomen -- waren er afspraken met de winningsbedrijven, de olie- en gasbedrijven. Er waren langjarige plafonds afgesproken. Die volumes werden in de ramingen opgenomen. De wereldprijzen -- dat was het andere onderdeel -- werden geschat. Dat kwam van EZ.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja. U kreeg van Economische Zaken een raming van wat de gasbaten bij die startnota zouden kunnen gaan worden.

De heer **Dijsselbloem**:

Ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U vertelde al over het EMU-saldo. We hebben het erover gehad hoe belangrijk het voor Nederland was om te voldoen aan dat EMU-saldo van 3% als maximaal tekort op de begroting. Zegt u daarmee dat de Europese begrotingsregels eigenlijk belangrijker waren dan de Nederlandse begrotingsregels?

De heer **Dijsselbloem**:

Zeker voor wat betreft de gasbaten, ja, en de invloed die dat zou hebben op wel of niet moeten bezuinigen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U gaf al aan: als dat EMU-saldo verder overschreden zou worden, moest het kabinet aanvullend bezuinigen.

De heer **Dijsselbloem**:

Ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In 2013 -- u sprak net al even over de financieel-economische situatie van toen -- had Nederland een groot financieel tekort en moet Nederland van de Europese Commissie bezuinigen. Op 3 juni 2013 schrijft u aan de Kamer: "Voor Nederland zou dit een minimale budgettaire inspanning betekenen van 1% van het bruto binnenlands product, ofwel 6 miljard euro." Welke aanvullende afspraken maakte u hierover met Brussel?

De heer **Dijsselbloem**:

Die 1% is overigens niet iets wat wij hebben bedacht als Nederlands kabinet, maar wat de Europese Raad, op aangeven van de Europese Commissie, aan ons heeft opgedragen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Het was een opdracht.

De heer **Dijsselbloem**:

Het is letterlijk in een brief vanuit Brussel naar ons toe gekomen. Maar goed, dat volgde ook uit de afspraken die wij zelf hadden gemaakt. Ik probeer niet de schuld in Brussel te leggen; dit was de systematiek die we hadden afgesproken. Ik realiseerde me dat additionele maatregelen nodig waren. Daar was overigens in het parlement ook brede steun voor. Ik haal het maar even terug. Het is nu, nu veel mensen denken dat geld gratis is -- hoewel dat sinds gisteren ook weer voorbij is -- moeilijk voorstelbaar. Maar in die tijd, in 2012, stonden in alle verkiezingsprogramma's, van SP tot PVV, megabezuinigingen van vele, vele miljarden. Dus er was ook brede steun in de Kamer voor: we moeten de begroting op orde houden. Hoe zijn we omgegaan met die brief? We hebben in de coalitie besloten om 6 miljard extra te gaan doen. Dus dat is midden in 2013 besloten, eigenlijk in de aanloop van de begrotingsvoorbereiding voor 2014. Dus die 6 miljard extra is besloten in 2013. Maar ik had er groot belang bij, en wij als Nederland hadden er groot belang bij, dat het daar ook bij bleef. Je kunt niet elke keer dat er tegenvallers zijn -- in een economische crisis doet zich dat

voortdurend voor -- weer extra moeten bezuinigen. Dus ik heb contact gezocht met de begrotingscommissaris. Dat was toen Olli Rehn. Tegen hem heb ik gezegd: "Wij zijn bereid om 6% extra te doen ..."

Mevrouw **Tielen** (VVD):
6 miljard, bedoelt u.

De heer **Dijsselbloem**:

Sorry, 6 miljard. "Maar ik wil graag de afspraak dat wij vervolgens ook off the hook zijn en dat dat het dan ook is ..." -- ik wist natuurlijk dat er ook nog een besluit over gasbaten voor 2014 aan zat te komen -- "... en ik niet over een paar maanden of halfjaar weer een additioneel pakket moet doen." Er is ook maar zoveel dat je gewoon kunt doen. Dat heeft de Commissie geaccepteerd. Dat hebben we toen afgesproken, mondeling, en dat heeft zich later vertaald -- dat is natuurlijk weer gewoon in stukken vastgelegd -- in dat Nederland een extra jaar kreeg. Dus de Commissie heeft toen geaccepteerd: Nederland neemt additionele maatregelen, de 6 miljard, en vervolgens accepteren wij dat Nederland in 2014 nog niet voldoet aan de -3. Dus de 6 miljard was onvoldoende om de -3 te halen. Maar het was natuurlijk wel een substantieel pakket om de begroting op orde te brengen. Dat heeft de Commissie geaccepteerd en de Commissie heeft ons een jaar extra de tijd gegeven. Dat betekent dat wij in 2015 wel weer moesten voldoen aan de -3. Maar voor 2014 waren we daarvan af. Dat betekent dus ook voor de verdere besluitvorming tot en met begin 2014, toen eindelijk dat besluit kwam, dat de gasbaten voor het jaar 2013 of 2014 eigenlijk geen rol speelden.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Want u had afgesproken met Brussel dat Nederland pas vanaf 2015 hoefde te voldoen aan dat EMU-saldo.

De heer **Dijsselbloem**:

Ja. En als er nog extra tegenvallers zouden zijn gekomen in '13 of '14, dan zouden we niet nog meer moeten bezuinigen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Betekent dat dan dat de nationale begrotingsregels weer geldend waren voor 2013 en 2014, als het gaat om de gasbaten?

De heer **Dijsselbloem**:

Uiteraard. De begrotingsregels en de begrotingssystematiek golden altijd.

Mevrouw **Kat** (D66):

Eind 2012 komt er een conceptadvies van Staatstoezicht op de Mijnen om de gasproductie uit het Groningenveld zo snel en zo veel als mogelijk en realistisch is terug te dringen. Het ministerie van Economische Zaken werkt aan een kabinetsbesluit. Wanneer werd u in detail geïnformeerd over de mogelijke financiële consequenties van het beperken van die gaswinning, waar SodM voor pleitte?

De heer **Dijsselbloem**:

Ik heb in december al verschillende ambtelijke notities gehad over deze advisering en over dat die eraan zat te komen. Die kwamen van IRF. De rol van de Inspectie Rijksfinanciën is om te waarschuwen -- dat doen ze dan ook zeer plichtsgetrouw -- voor mogelijke tegenvallers. Dus in de notities werd ook altijd gezegd "als dit, dan dat", "als de gaskraan teruggaat naar volume x, dan betekent dat in de begroting zoveel miljard".

Mevrouw **Kat** (D66):

Dus vanaf december werd u echt wel in detail daarover geïnformeerd.

De heer **Dijsselbloem**:

Ja.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wanneer had u voor het eerst zelf contact met minister Kamp hierover?

De heer **Dijsselbloem**:

Daar ga ik hetzelfde op zeggen. Wij spraken elkaar geregeld over dit dossier. Ik kan niet reconstrueren -- ook omdat sommige van die contacten gewoon en marche naar de ministerraad waren -- wanneer wij elkaar allemaal gesproken hebben erover. Maar minister Kamp was zeer consciëntieus in het op de hoogte houden van mij, en ik vermoed ook van de minister-president, over de voortgang, waar we stonden, wat ie aan het doen was. Misschien ging het nog niet over de inhoud, omdat er later nog allerlei onderzoeken werden gevraagd, maar wel over het proces.

Mevrouw **Kat** (D66):

U zegt: ik kan het niet reconstrueren. Maar is het november, december, januari? Heeft u een indicatie vanaf wanneer?

De heer **Dijsselbloem**:

Nee, ik denk zeker december.

Mevrouw **Kat** (D66):

Voormalig Inspecteur-generaal der Mijnen de heer De Jong gaf in zijn verhoor aan dat minister Kamp eind 2012 heeft gereageerd op zijn presentatie, op het concept-SodM-advies. Ik citeer: "Eén, dit is groot bier. Twee, hier moeten we meer onderzoek op inzetten. Drie, dit moet ik met de top van de coalitie bespreken." Zijn het SodM-advies en de consequenties hiervan met de coalitietop besproken?

De heer **Dijsselbloem**:

We moeten wel onderscheiden ... Ja, ik denk dat dat zeker zo is, of in het coalitieoverleg op maandag en zeker in bilateralen -- zoals ik net al zei -- met Henk Kamp.

Mevrouw **Kat** (D66):

En met u?

De heer **Dijsselbloem**:

Ja, "bilateraal" wil zeggen tussen Kamp en mij. Bij het coalitieoverleg op maandagochtend was ik er lang niet altijd bij, maar soms wel. Daar zijn geen verslagen van. Ik heb daar ook zelf geen aantekeningen van, dus ik kan niet terugkijken wanneer dat nou in welk coalitieoverleg is besproken, voor zover ik er überhaupt bij was.

Mevrouw **Kat** (D66):

Misschien weet u niet wanneer, maar misschien weet u wel de uitkomst? Wat kwam eruit?

De heer **Dijsselbloem**:

Henk Kamp heeft al vrij vroeg -- dat wil zeggen in december, en dat is later in januari ook zo besloten -- aangegeven dat hij vond dat er nog heel veel extra onderzoek nodig was, zowel aan de technische kant als aan de versterkingskant als aan de financieel-economische kant, alvorens ze een besluit konden nemen over of en in hoeverre de gaskraan dicht moest. Dat

was de uitkomst. De uitkomst was een besluit in januari om die dertien, veertien onderzoeken te laten verrichten.

Mevrouw **Kat** (D66):

Is deze uitkomst ook zo neergelegd in de brief aan de Kamer van januari?

De heer **Dijsselbloem**:

Zeker -- als we het over dezelfde brieven hebben. Daarin werd die hele reeks onderzoeken aangekondigd en uitgelegd.

Mevrouw **Kat** (D66):

Zijn er onderwerpen in het coalitieoverleg, in de coalitietop, besproken die niet in die Kamerbrief van 25 januari 2013 zijn opgenomen?

De heer **Dijsselbloem**:

Nou, nogmaals, ik ben lang niet altijd bij coalitieoverleggen. De minister van Financiën is niet vast uitgenodigd voor het coalitieoverleg. Soms is dat wel zo, als dat vanwege financiën dringend noodzakelijk was, als er een groot financieel probleem was, maar in principe niet. Bij het coalitieoverleg waren de premier en de vicepremiers en de fractievoorzitters. Als u vraagt "wat is in die overleggen besproken en is alles daarvan in een brief terechtgekomen?", dan kan ik dat niet beantwoorden.

Mevrouw **Kat** (D66):

Maar wat kunt u vertellen over de uitkomst van de bilaterale overleggen met minister Kamp, behalve wat u net zei, "we gaan richting het nemen van een besluit"?

De heer **Dijsselbloem**:

Mijn eigen mensen hebben mij natuurlijk steeds op de hoogte gehouden van wat er binnen EZ speelde, de adviezen, en overigens ook de discussies met de andere instituten, dus TNO en KNMI. Dus daar was ik van op de hoogte. Vervolgens ligt het voortouw echt bij EZ: wat wordt het voorstel? Het voorstel van Henk Kamp was: ik wil nog heel veel onderzoek laten verrichten. Daarin ben ik meegegaan. Daarin is Financiën meegegaan. Daarmee werd dat grote financiële vraagteken -- wat betekent dit voor de begroting? -- een jaar uitgesteld.

Mevrouw **Kat** (D66):

Maar heeft u zelf een onderwerp ingebracht -- want ja, gasbaten -- of heeft u

alleen minister Kamp aangehoord en zelf niet actief deelgenomen aan dat overleg?

De heer **Dijsselbloem**:

Nee, zoals ik al zei, heb ik steeds tegen Henk Kamp gezegd dat ik heel goed begreep dat er iets moest gebeuren. Dat ging zowel over uiteraard versterken en herstel, maar ook over meer dan dat, dus over investeringen in de leefbaarheid, in de regio, en uiteraard ook over de gaskraan. Dus het was niet alleen maar zijn probleem. En ik heb voortdurend mijn zorgen uitgesproken; wat gaat dit betekenen voor de begroting? Maar daar waren we toen, eind 2012, begin 2013, eigenlijk nog niet aan toe. Er waren wel getallen. In die IRF-notities treft u aan: als we dit doen, dan kost dat 600 miljoen of 1,2 miljard of ... Maar dat waren op dat moment nog vingeroefeningen.

Mevrouw **Kat** (D66):

We komen toe aan die notities. In een nota van 24 januari 2013, een voorbereiding op de ministerraad van 25 januari, krijgt u een advies om in te stemmen met het besluit van minister Kamp om de gasproductie niet te stoppen. Ik citeer: "Wij menen dat doorproduceren te verantwoorden is, omdat de positieve gevolgen van het stopzetten van de productie (minder kans op bevingen) kleiner zijn dan de negatieve gevolgen." Was de inhoud van dit advies voor u bepalend om in te stemmen met het besluit?

De heer **Dijsselbloem**:

Nee, omdat ook die uitspraak over de balans tussen positieve en negatieve gevolgen gewoon echt slecht onderbouwd was. Dit was in die fase echt het probleem. We kwamen er eigenlijk achter -- en ik was daar ook echt chagrijnig over -- dat de kennis in Nederland, ook bij de instituten die daar de kennis over zouden moeten hebben, over aardbevingen, risico's van aardbevingen en gevolgen van gaswinning zeer beperkt was. Dat leidde er ook toe dat op een gegeven moment het SodM zelf -- en dat hoorde niet tot de taken van SodM, maar zoals hier verteld, hadden ze de kennis in huis -- maar is gaan rekenen. Maar het was natuurlijk wel onthutsend dat we over dit risico ... Bodemdaling was wel bekend. Daar was wel op gestudeerd. Maar op het gebied van aardbevingen was heel weinig werk verricht door de kennisinstituten. Dus hoe werkt dit eigenlijk? Elke uitspraak van mijn ambtenaren, van "de gevolgen vallen wel mee" of "ze staan in geen verhouding tot de negatieve gevolgen voor de begroting", konden we op dat moment helemaal niet wegen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Over wegen en negatieve gevolgen gesproken: in de nota geven de ambtenaren het volgende aan. "De fysieke schade valt in het ergste geval wel mee. Het gaat over vallende kopjes en lichte schade. De NAM gaat op korte termijn al veel bovengrondse maatregelen nemen. Maar de economische en juridische gevolgen zijn groot, want het stopzetten van de productie kost volgens EZ jaarlijks 10 miljard. Dat gaat ten koste van het dividend van de Gasunie en levert juridische problemen op in verband met internationale verplichtingen."

De heer **Dijsselbloem**:

Dit soort passages in ambtelijke adviezen nam ik met een hele grote korrel zout. Ik had ook nog niemand horen pleiten voor het stoppen van de gasproductie, ook het SodM niet. Het ging over de vraag: moet het minder? Hoeveel dan, waar dan, in welk tempo en hoe? Moet het in één keer, moet het geleidelijk? Dat zijn allemaal vragen die niet waren beantwoord. Dan kun je dus grote uitspraken doen in de zin van "als we nu stoppen met de productie, dan kost dat 10 miljard". Ja, op zichzelf is dat waar, maar niemand die daar serieus voor pleitte. SodM heeft ook later gezegd: "Een hele radicale vermindering is natuurlijk niet realistisch. Dat snappen wij ook wel". Dat was een citaat van het SodM. Dus ook het SodM pleitte daar niet voor. Dus dat soort grote woorden heb ik maar niet serieus genomen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Nee, maar belangrijk is wat er vervolgens qua besluitvorming wordt gedaan in de ministerraad. Daar komen we straks op terug. Was het EMU-saldo van invloed op dat besluit?

De heer **Dijsselbloem**:

Zoals net al gezegd: nationale begrotingsregels betekenen niet dat minder gasbaten tot bezuinigingen leiden. De Europese begrotingsregels zaten wel fors klem. In de loop van 2013 hebben we daar met de Commissie een afspraak over kunnen maken waardoor het in ieder geval voor dat moment en voor 2014 geen rol meer speelde. Maar in alle eerlijkheid: boven op alle bezuinigingen die al waren ingezet, kwam nog 6 miljard. Ondertussen waren er natuurlijk ook gewoon maatschappelijke noden waar extra geld voor gevonden moest worden. Wij onderhandelden met de C3 -- dat waren D66, ChristenUnie en SGP -- in ieder geval over de begroting, maar ook over een aantal belangrijke hervormingen die het kabinet steunde. Zij wilden ook extra geld voor onderwijs, Defensie et cetera. Dat waren begrijpelijke

wensen. Dus natuurlijk speelden de vragen "hoe gaat het eigenlijk met de begroting?" en "hoe krijgen we dit allemaal rondgezet?" voortdurend in mijn hele periode een rol, net zoals het nu een rol speelt.

Mevrouw **Kat** (D66):

U was ook voorzitter van de eurogroep. In hoeverre was het in die voorbeeldfunctie van belang om zich aan die norm te houden?

De heer **Dijsselbloem**:

Ik werd pas later voorzitter van de eurogroep, in februari 2013, maar misschien dat u de chronologie loslaat. In februari 2013 werd ik voorzitter van de eurogroep. Er is vaak gezegd dat ik daarom streng was op de begroting. Dat is niet zo. Nederland heeft een lange traditie van prudent begrotingsbeleid. Zoals gezegd: bij de verkiezingen van 2012 hadden alle partijen, over het hele spectrum, miljarden bezuinigingen in hun programma's staan. Ik weet niet of dat nog zo is, maar er was in Nederland in ieder geval breed gedragen overeenstemming: we moeten de begroting op orde houden. Dat was voor mij dus ook leidend.

Mevrouw **Kat** (D66):

Op 25 januari 2013 kondigt minister Kamp een reeks onderzoeken aan om meer duidelijkheid te krijgen. Hij geeft aan dat hij een eventueel te nemen besluit over productiebeperving op dat moment nog niet verantwoord vindt. Hoe stond u tegenover zijn voorstel om eerst veertien onderzoeken uit te voeren en niet uit voorzorg de gaswinning te minderen?

De heer **Dijsselbloem**:

Dat snapte ik wel. Zoals gezegd vond ik de advisering van de mensen die er verstand van hadden absoluut niet eenduidig. Ze waren het niet eens; de onderbouwing was houtje-touwtje. Nu kunnen we zeggen: het SodM had gelijk. Maar eerlijk gezegd was het niet een taak voor het SodM. De kennis zou eigenlijk bij anderen zitten. En die anderen hadden toch een afwijkend standpunt.

Mevrouw **Kat** (D66):

En welke anderen bedoelt u dan?

De heer **Dijsselbloem**:

TNO, KNMI, dat vooral seismologische kennis in huis heeft, de NAM -- hoewel

de NAM ook niet had geïnvesteerd in kennis rond aardbevingen en spanning in de ondergrond. Het hield dus niet over qua kennisniveaus op dat moment.

Mevrouw **Kat** (D66):

Als u zegt "houtje-touwtje", dan gaat die kwalificatie echt op voor de partijen TNO, KNMI, SodM?

De heer **Dijsselbloem**:

Wij waren natuurlijk op zoek naar ... U kunt zich herinneren dat het advies was om de gaswinning zo snel en zo ver mogelijk terug te brengen. Dat is niet het exacte citaat, maar dat was toch de kern: zo realistisch mogelijk. En juist ten aanzien van die toevoegingen was de grote vraag: hoe snel is dat dan? Hoe ver moet en kun je? En hoe doe je dat? Wat is er dus technisch mogelijk en wat is realistisch? Er zaten dus allerlei aspecten aan die in die onderzoeken zouden worden uitgezocht. Ik kan mij herinneren -- dat was toch opmerkelijk -- dat op dat moment pas een onderzoeksprogramma werd opgezet over hoe aardbevingen in die typische ondergrond in Groningen ... Er waren natuurlijk wel internationale onderzoeken naar de relatie tussen gaswinning en aardbevingen, maar daarbij ging het om heel andere situaties en een heel andere ondergrond. Op dat moment moest er nog een onderzoeksprogramma worden gestart om daar kennis over te verwerven. Er moesten op dat moment antwoorden komen op elementaire vragen om dat advies van SodM echt in te vullen: hoe ver dan, hoe snel dan? Dus ik begreep dat wel. En ik steunde ook dat die onderzoeken zouden plaatsvinden. Als u mij nu, achteraf, vraagt -- maar dat is echt mijn oordeel achteraf -- of we niet tegelijkertijd stappen hadden moeten zetten om de gaswinning terug te dringen, dus de gaskraan al voor een deel hadden moeten dichtdraaien uit voorzorg, dan zeg ik: ja, dat zou heel verstandig zijn geweest. Dat hadden we ook moeten doen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Hoe woog het kabinet het belang van de veiligheid van de Groningers tegen het belang van de rijksfinanciën?

De heer **Dijsselbloem**:

Zeker na die aardbeving in Huizinge en de onrust die daarna ontstond, werd dat echt wel serieus gewogen. Dat was natuurlijk het issue dat op tafel lag. Hoe gaan we daarmee om? Wat betekent dat dan? Wat moeten we nou doen? Dus dat is het startpunt. De veiligheid is in het geding. En de manier waarop daarnaar werd gekeken, was na Huizinge totaal anders. Alle vragen

die daaruit voortvloeien, zoals hoe je dat dan doet en wat dat betekent, maar ook de economisch-financiële vragen -- hoe het eigenlijk met de contracten en verplichtingen zit tot en met de vraag wat dit voor de begroting betekent -- moesten wel worden beantwoord.

Mevrouw **Kat** (D66):

U verklaart achteraf dat het kabinet het advies van het SodM om minder gas te winnen, had moeten opvolgen?

De heer **Dijsselbloem**:

Ja, maar ik zeg er wel bij dat het SodM-advies opvolgen nog niet zo makkelijk was. Want wat stond daar dan? Dat gaat dus over die vraag: hoe ver en hoe snel dan?

Mevrouw **Kat** (D66):

Dat was voor u op dat moment, tenminste voor het kabinet, niet duidelijk?

De heer **Dijsselbloem**:

Nee, dat was ook niet duidelijk. Het was ook begrijpelijk dat het SodM dat niet had ingevuld. Het SodM had natuurlijk ook niet het inzicht in al die vragen. Zij waren niet eens het kennisinstituut om de technische vragen te beantwoorden. Dat hadden anderen allang moeten doen. Maar goed, dat moest nog gebeuren. Zij hadden geen inzicht in contracten, leveringsverplichtingen et cetera. Dus het kabinet moest heel veel uitzoeken om dat concreet te kunnen maken. Dus het advies lag er, maar wat dat nou precies betekende was echt onhelder. Dan nog, zeg ik achteraf, hadden we al eerste stappen moeten zetten uit voorzorg, en hadden we in ieder geval niet moeten toestaan -- daar zult u dadelijk vast nog naar vragen -- dat de gaswinning zou oplopen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wat u daar eigenlijk mee zegt, is het volgende. Als ik u vraag naar de veiligheid van Groningers afgezet tegen het belang van de rijksfinanciën, dan zegt u: het was meer een gebrek aan kennis op dat moment, waardoor het verminderen van de productie niet doorslaggevend was, dan de financiën?

De heer **Dijsselbloem**:

Het was het gebrek aan kennis dat we het besluit hebben uitgesteld. In 2013 werd er dus géén besluit genomen, met als uitkomst dat er uiteindelijk dus zelfs méér werd gewonnen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja, daar komen we straks nog op.

De heer **Dijsselbloem**:

Dat het uiteindelijke besluit voor de komende jaren werd uitgesteld, begreep ik heel goed. Dat daar onderzoek voor nodig was, steunde ik ook. De consequentie dat de winning dan zou oplopen, had ik niet voorzien en Henk Kamp, vermoed ik, ook niet. Dat is wel gebeurd. En we hadden natuurlijk de eerste stap uit voorzorg kunnen nemen, maar dat hebben we niet gedaan.

Mevrouw **Kat** (D66):

Duidelijk.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ik ga een heel klein stapje terug, naar december 2012, want dan heeft GasTerra zijn businessplan vastgesteld. Zoals u wellicht weet, heeft GasTerra als doel om winstmaximalisatie van het Nederlandse gas, waaronder het Groninger gas, na te streven. De doelstelling voor 2013 was 48,9 miljard kuub uit het Groningenveld. In hoeverre was u zelf eind 2012 bekend met de doelstelling voor 2013 van GasTerra?

De heer **Dijsselbloem**:

Niet.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Niet?

De heer **Dijsselbloem**:

Dus die businessplannen van GasTerra werden, zover ik weet, niet met Financiën gedeeld en daar werd ook niet ons stempel op gezet. Dat gebeurde tussen EZ, vermoed ik -- ik neem aan dat EZ er wel van op de hoogte was -- en GasTerra.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus u wist ook niet dat de productiedoelstelling voor 2013 hoger was dan die van het jaar daarvoor?

De heer **Dijsselbloem**:

Nee.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In hoeverre wilde u zelf door de tijd heen ook op de hoogte gebracht worden van de fluctuaties in de gasopbrengsten? U zei al: dat is moeilijk voorspelbaar.

De heer **Dijsselbloem**:

Dat gebeurde meerdere keren per jaar. Er was een vaste werkwijze tussen EZ en Financiën. Vanaf het voorjaar begint al de begrotingsvoorbereiding voor het jaar daarna. Dan werd er contact opgenomen met EZ, of EZ nam automatisch contact op met Financiën, omdat wij cijfers moesten hebben: wat kunnen we nu verwachten voor volgend jaar? Dat kwam dan in de Miljoenennota te staan, die in september verschijnt. En daar staat dan een bedrag voor gasbaten. Daar zit van alles in. Daar zit natuurlijk Groningen in, daar zitten ook kleine velden in, daar zit natuurlijk de prijscomponent in. En dat leidt dan tot een getal. Die systematiek ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In hoeverre was u zelf op de hoogte van al die onderdelen? U noemt ze zo mooi. In hoeverre was u zelf nou op de hoogte van de opbouw van die gasramingen en de gasrealisaties?

De heer **Dijsselbloem**:

Daar was ik niet van op de hoogte. Daar had ik naar kunnen vragen, hoewel ik vermoed dat EZ gewoon een cijfer en een raming aan ons doorgeeft: dit is het; dit mogen jullie opschrijven. Ik weet niet of Financiën vervolgens die berekening overnieuw heeft gedaan of zich heeft afgevraagd wat dit dan eigenlijk -- dat is natuurlijk de prangende vraag -- voor de geplande gaswinning in het Gróningenveld voor volgend jaar betekent. Zo uitgesplitst kregen wij waarschijnlijk de cijfers niet en zo stonden ze zeker niet in de Miljoenennota. In de Miljoenennota stonden gewoon de gasbaten.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U was er in ieder geval niet van op de hoogte?

De heer **Dijsselbloem**:

Ik was er zeker niet van op de hoogte.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Nee. We hoorden namelijk in het verhoor van de heer De Groot dat er op

ambtelijk niveau zeker periodiek contact was over hoe de gasbaten verliepen.

De heer **Dijsselbloem**:

Dat klopt. Dat gebeurt overigens niet alleen in de voorbereiding van de nieuwe begroting, rond de zomer. Vervolgens verschijnen er, lopende het begrotingsjaar, ook een voorjaarsnota en een najaarsnota. Dat gaat dan over de uitvoering van de lopende begroting van dat jaar. Daar worden dan ook de ramingen bijgesteld. Dus dan is er opnieuw contact tussen EZ en Financiën, en dan komt er een nieuw cijfer met de verwachtingen voor de gasramingen. Die gasramingen zijn in de loop van 2013 omhoog bijgesteld. Dat kunt u ook teruglezen in die Voorjaarsnota en Najaarsnota.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Daar gaan we over doorpraten met u.

Mevrouw **Kat** (D66):

In de loop van 2013 wordt op het ministerie van Economische Zaken duidelijk dat de gaswinning over dat jaar zelfs hoger komt te liggen dan 48,9 miljard kubieke meter. Wanneer was u er het eerst van op de hoogte dat er mogelijk een overschrijding van de doelstelling van 48,9 miljard kubieke meter zou plaatsvinden?

De heer **Dijsselbloem**:

Toen het al was gebeurd. Pas aan het eind van 2013 -- waarschijnlijk toen wij de Najaarsnota opmaakten, want dan zijn de meeste cijfers over het hele jaar bekend -- werd duidelijk dat de gasbaten niet alleen omhoog waren gegaan door wereldmarktontwikkelingen, een gunstig exportcontract met Italië of andersoortige factoren die toen speelden, maar ook doordat het volume, de hoeveelheid gewonnen gas, een enorme sprong omhoog had gemaakt. Ik was daar zeer verbaasd over.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dat was eind 2013 bij de Najaarsnota?

De heer **Dijsselbloem**:

Ja.

Mevrouw **Kat** (D66):

In het verhoor met EZ-ambtenaar De Groot kwam naar voren dat GasTerra

expliciet in juni 2013 toestemming heeft gevraagd bij het ministerie van Economische Zaken om door te produceren. Was u ervan op de hoogte dat GasTerra in juni 2013 expliciet toestemming heeft gevraagd bij het ministerie van Economische Zaken?

De heer **Dijsselbloem**:

Nee.

Mevrouw **Kat** (D66):

Weet u of uw ministerie daar contact over heeft gehad?

De heer **Dijsselbloem**:

Nee. Wij hebben, voor zover ik kon nagaan, alleen contact gehad in de voorbereiding van de Voorjaarsnota en de Najaarsnota. Dat was ook de vaste systematiek. Waarschijnlijk hebben we daar tussendoor weer contact over gehad rond de zomer, voor de voorbereiding van de volgende begroting, voor 2014. Op dat soort vaste momenten werden de cijfers uitgewisseld: hoe staat het ermee en wat is er veranderd?

Mevrouw **Kat** (D66):

U zei het net zelf al: eind 2013 werd het mij duidelijk. In zowel de Miljoenennota van 2013 als de Startnota van het nieuwe kabinet worden de gasbaten voor 2013 geraamd op 12 miljard. In uw Financieel Jaarverslag van het Rijk 2013 lezen we dat de realisatie van de gasbaten in 2013 uiteindelijk is uitgekomen op 13,3 miljard, oftewel 1,3 miljard hoger. Bijna de helft hiervan, 600 miljoen, is met de Voorjaarsnota al bekend. Het totale bedrag is uiteindelijk bij de Najaarsnota bekend, zoals u zelf net verklaarde. Dat was dus 1,3 miljard. Hoe verklaart u dat bij de Voorjaarsnota de eerste bijstelling van de gasbaten van 600 miljoen al bekend was? Wat voor verklaring heeft u daarvoor?

De heer **Dijsselbloem**:

Er waren verschillende factoren. Een belangrijke factor waren de wereldgasprijzen. Er was een onderhandeling met het gasbedrijf in Italië afgerond. Dat had positief effect. Dat soort factoren speelden in de loop van het jaar.

Mevrouw **Kat** (D66):

En andere factoren?

De heer **Dijsselbloem**:

Zoals we aan het eind van het jaar wisten, was de gewonnen hoeveelheid gas opgelopen naar 54 miljard kuub. Ik denk dat dit in de Voorjaarsnota nog niet een factor was.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dat denkt u.

De heer **Dijsselbloem**:

Nou, het is in ieder geval niet aan ons gemeld. Nogmaals, ik wist met zekerheid niet, ook niet in het voorjaar, maar pas in het late najaar, dat, terwijl we dus aan het studeren waren op "wat moeten we nu doen met de gaswinning", de gaswinning ondertussen zeer fors was opgelopen.

Mevrouw **Kat** (D66):

U verklaarde net dat u verbaasd was. Wat deed u met die verbazing?

De heer **Dijsselbloem**:

Ik heb Henk Kamp daarop bevraagd, meerdere keren. Het is ook in de ministerraad verschillende keren aan de orde geweest: hoe heeft dit kunnen gebeuren?

Mevrouw **Kat** (D66):

Welk antwoord kreeg u daarop?

De heer **Dijsselbloem**:

Er zou een strenge winter zijn geweest. Ik heb dat in voorbereiding op deze enquête teruggezocht. Objectief gezien is dat nauwelijks het geval, maar het was wel een argument. Daarnaast ging het om buitenlandse verplichtingen, exportverplichtingen. Dus het was nodig. Dat waren de terugkerende elementen. Ik dacht dat er nog een derde was, maar dan moet ik in mijn aantekeningen kijken.

Mevrouw **Kat** (D66):

Maar u heeft minister Kamp daar meerdere keren op bevraagd.

De heer **Dijsselbloem**:

Ja.

Mevrouw **Kat** (D66):

Vindt u dat u in 2013 voldoende bent geïnformeerd over alle veranderingen in de gasproductie en gasbaten?

De heer **Dijsselbloem**:

Nee, zoals gezegd, terugkijkend en wetend dat de gaswinning in ieder geval zeer tot mijn verrassing is opgevoerd dat jaar, had ik natuurlijk, al is het maar bij de vaste begrotingsmomenten, moeten vragen: hoe zit het met het volume uit Groningen? Maar goed, ik vind nu ook dat we tegelijkertijd met dat besluit om die onderzoeken te doen, de zaak ten minste hadden moeten stilleggen en zelf al stappen terug hadden moeten doen, zoals ik net al zei. Maar goed, dat is mijn oordeel achteraf. Op dat moment had ik de aanname dat het een standstill zou zijn terwijl we zouden studeren. Dat ligt natuurlijk voor de hand. Als je mogelijk een besluit moet nemen om de gaswinning terug te dringen, maar je weet nog niet precies hoe en hoeveel en hoe snel, en je gaat daarop studeren, dan ligt het voor de hand dat je niet ondertussen de gaskraan verder opendraait. Daar zat ook mijn enorme verbazing dat dit was gebeurd. Maar ik had het moeten zeker stellen.

Mevrouw **Kat** (D66):

En dat is niet gebeurd.

De heer **Dijsselbloem**:

Dat is niet gebeurd.

Mevrouw **Kat** (D66):

Uw conclusie achteraf is niet dat u zeker in 2013 voldoende geïnformeerd bent over die baten.

De heer **Dijsselbloem**:

De vaste afspraken tussen EZ en Financiën zijn gevolgd, dus we werden geïnformeerd over de gasbaten. Er kwam steeds een nieuw cijfer en dat werd in de loop van het jaar iets bijgesteld, maar uiteindelijk lag het veel hoger en was het vooral een volume-effect.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dus u bent uiteindelijk niet geïnformeerd, want die cijfers klopten niet.

De heer **Dijsselbloem**:

Nee, ik ben wel geïnformeerd. Ik weet niet wat de vaste systematiek is,

maar mogelijk wordt de volumefactor altijd pas bij de Najaarsnota bekend. Mij werd in ieder geval bij de Najaarsnota duidelijk dat er echt bewust -- ik hoop dat u gaat blootleggen door wie dan -- voor is gekozen om extra gas te gaan winnen. De argumenten die er later bij werden gehaald waarom dat gebeurd is, hebben mij nooit overtuigd.

Mevrouw **Kat** (D66):

U zegt "verbazing", aan het eind van dat jaar. U bent niet eerder door uw eigen ministerie hierover geïnformeerd.

De heer **Dijsselbloem**:

Nee.

Mevrouw **Kat** (D66):

Duidelijk.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Eind 2013 zijn we dan. We willen het graag met u hebben over de totstandkoming van het besluit dat op 17 januari 2014 wordt genomen om voortaan per jaar een maximumproductieplafond voor het Groningse gas vast te stellen. Had Financiën vanuit budgettair oogpunt een opvatting over hoe hoog dat jaarlijkse productieplafond zou moeten zijn?

De heer **Dijsselbloem**:

De voorstellen daartoe kwamen van EZ. We spreken nu over begin 2014, dus de onderzoeken waren afgerond en er lag een nieuw advies van het SodM. Op basis daarvan werd ik geïnformeerd. Die cijfers zijn heel erg heen en weer gegaan in die tijd. Uiteindelijk komt er dan een voorstel uit. In alle notities die ik heb gehad, in december, januari, werd natuurlijk steeds uitgerekend wat de kosten daarvan voor de schatkist zouden zijn. Soms stond daar al bij dat dit betekende dat we moesten bezuinigen. Maar dat was niet zo omdat we een afspraak hadden met de Europese Commissie. Ik moet er wel bij zeggen dat die afspraak met de Europese Commissie, die dus rust bracht in de begroting voor '13 en '14, niet meer gold in '15 en '16.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Nee. En de jaarlijkse productieplafonds ...

De heer **Dijsselbloem**:

Uiteindelijk hebben we een besluit genomen, niet alleen over de productie in

'14, maar ook over '15, '16 et cetera. Later is dat allemaal weer veranderd. We hebben meerdere keren per jaar uiteindelijk besluiten genomen over de winningsplafonds. Maar toen ging de discussie over: wat gaan we winnen in '14, '15 en '16? Ik dacht in ieder geval die drie jaar. Als het in '15 en '16 miljarden zou hebben gekost, zou dat wel degelijk effect hebben gehad in de begroting.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja.

De heer **Dijsselbloem**:

Dat betekent niet per se meteen bezuinigingen. Dat laat zich niet voorspellen vooraf ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar het had wel invloed.

De heer **Dijsselbloem**:

... maar het zou wel echte effecten hebben op de begroting.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In een ambtelijke nota van 18 december 2013 die aan u is geschreven, lezen we: "Een daling van de productie is geen wenselijke optie, die we zoveel als redelijkerwijs mogelijk moeten proberen te vermijden." Dat klinkt een beetje als een rare zin, maar dat heeft met name te maken met het advies van Staatstoezicht, waarin dat -- u refereerde er daarstraks al aan -- "zo snel en zoveel als realistisch en redelijkerwijs mogelijk" werd genoemd. Maar in die ambtelijke nota aan u staat dus: een daling van de productie is geen wenselijke optie; we willen die zo veel mogelijk vermijden. Welke implicaties zou het hebben voor het ministerie van Financiën als de gaswinning tot onder de 42,5 miljard kubieke meter zou worden teruggebracht?

De heer **Dijsselbloem**:

Wat betreft dit soort adviezen of dingen wel of niet een wenselijke optie zijn, wil ik vooropstellen dat dit aan de minister en aan het kabinet is. Dit is een advies van de Inspectie der Rijksfinanciën. Die kijkt puur naar de effecten op de begroting en of we die kunnen hebben. Begrijpelijkerwijs was haar oordeel -- we zaten immers nog steeds onder de -3-grens -- dat we dit niet konden hebben. U vraagt wat de effecten waren in de begroting. Daar zijn zeer verschillende cijfers voor. Het schommelde ook heel erg per jaar. Als we

terug zouden gaan naar 42,5, was de verwachting dat het in 2014 in totaal tot 360 miljoen schade -- ik zeg het uit mijn hoofd -- zou oplopen. Feitelijk was het 600 miljoen, maar er waren aan de andere kant ook positieve effecten, die meer buiten onze invloedssfeer waren. Dat kon de wereldmarktprijs zijn of andere contracten. Dus er gebeurde natuurlijk meer in de berekening van de gasbaten. Terug naar 42,5 zou, dacht ik, 600 miljoen hebben gekost en terug naar 40 miljard meer dan een miljard: 1,1, 1,2. Dat verschilde dan ook nog per jaar. Deze cijfers zijn voor 2014.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt: het was een advies van de Inspectie der Rijksfinanciën. Vervolgens moet u daarmee aan de slag. Welke argumenten waren voor u leidend om met dat advies aan de slag te gaan?

De heer **Dijsselbloem**:

In de eerste plaats natuurlijk het vraagstuk van de veiligheid. Er waren inmiddels onderzoeken beschikbaar en een nieuw advies van het SodM, dat nog steeds niet superhelder was. Ik was nog steeds ongelukkig over het kennisniveau dat we hadden om een besluit te onderbouwen. Natuurlijk speelden ook financiën. Zoals ik al zei: in 2014 hadden we de boel gestabiliseerd en zouden extra bezuinigingen niet nodig zijn, maar in de jaren daarna zou het probleem gewoon terugkomen. Dat is uiteindelijk overigens niet het geval geweest omdat de economie aantrok, maar dat wisten we toen nog niet. Financiën speelden natuurlijk een rol.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zei: als eerste de veiligheid, maar financiën speelden ook een rol. Kunt u ons een beetje inzicht geven in hoe u met die argumenten aan de slag gaat, hoe u die weegt, wat u nodig hebt om die te wegen?

De heer **Dijsselbloem**:

U zoekt naar: wat is een substantiële vermindering? Uiteindelijk is het mede op mijn verzoek 42,5 geworden. Dat vond ik al een substantiële stap. We kwamen van 54 miljard. Dat was weliswaar niet geaccordeerd door het kabinet en niet bedoeld, maar daar kwamen we wel vandaan. In dat jaar was de planning, zoals u zei, grofweg 49 miljard. Dus ook ten opzichte van de 49 miljard was het een substantiële stap. Het jaar daarvoor, als ik het mij goed herinner, was het 47 of 48 geweest. Dat stond ook nog steeds in de boeken voor de komende jaren. Dus voor '14, '15, '16 was ongeveer 47 miljard per jaar gepland.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U vond 42,5 miljard al een substantiële ...

De heer **Dijsselbloem**:

Je wilt een substantiële stap terug zetten. De discussie spitste zich uiteindelijk toe op de vraag of het 40 of 42,5 moest zijn.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Inderdaad. Daar wil ik even met u bij stilstaan. Er is een mailwisseling tussen u en minister Kamp. Minister Kamp geeft aan dat hij eigenlijk niet wil afwijken van het SodM-advies dat er op dat moment is om een productieplafond van 40 miljard voor 2014 in te stellen. U reageert dan vanuit Singapore op die mail van minister Kamp. Zoals u net al aangaf, wordt het uiteindelijk vastgesteld op 42,5 miljard kubieke meter. Kunt u ons vertellen wat uw antwoord was op het voorstel van minister Kamp in de mail?

De heer **Dijsselbloem**:

Dat ik daar niet mee akkoord kon gaan omdat het grote impact zou hebben op de begroting op het moment dat we al megabezuinigingen aan het doorvoeren waren, namelijk die van het regeerakkoord plus de 6 miljard, en omdat er allerlei andere financiële problemen waren. De exacte bewoordingen heeft u daar voor zich. Ik kon er niet mee akkoord gaan om budgettaire redenen. Ik heb de voorkeur uitgesproken om het getrapt te doen, dus wel naar 40 miljard, maar niet meteen in het eerste jaar. Dus eerst naar 42,5, wat ik al een relevante stap terug vond, en ik meen ook het jaar daarna nog 42,5, en dan naar 40.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt al: ik heb de exacte bewoordingen voor mij liggen. Ik vind het wel fijn om ze voor te lezen, maar ik vraag de griffier om de mail ook aan u te overhandigen, zodat u die ook voor zich heeft. Minister Kamp stuurt minister Dijsselbloem een mail. Hij schrijft: "Wel kreeg ik indringend het advies om niet af te wijken van het SodM-advies, dat zoals je weet neer komt op een winning van 40 miljard m³ met ingang van het lopende jaar. Als ik van het SodM-advies afwijk door nog twee jaar op 42,5 mld m³ te blijven zitten en daarnaast voor drie jaar een besluit neem in plaatst van voor de geadviseerde anderhalf jaar, wordt dat -- zeggen de bestuurders -- in het gebied niet geaccepteerd en zal dat tot groot verzet leiden. Dan zou het mooi zijn als we voor 40 mld m³ op één lijn kunnen komen met de SodM en de

bestuurders in het gebied." Dan reageert u met: "Ik begrijp dat de Groningse bestuurders samen willen optrekken natuurlijk onder de voorwaarde dat we het SodM volgen. Gezien de forse extra bezuinigen al op korte termijn, kan ik dat niet steunen. Een geleide verlaging zoals besproken is al een aderlating voor de begroting." En daarmee is het besluit uiteindelijk op 42,5 miljard voor 2014 terechtgekomen.

De heer **Dijsselbloem**:

Ja, dat klopt. Ik heb op die manier contact gehad met collega Kamp. Voor mij was de combinatie van ... Kijk, die 40 was geadviseerd. Achteraf gezien hadden we dat gewoon moeten doen. Ik was in die fase gewoon niet onder de indruk van de onderbouwing van de adviezen. Het was niet zo dat 40 een bepaalde zekerheid van veiligheid zou geven, of 42, of 38. Zo precies was het niet. We wisten alleen maar dat als we de gaskraan zouden dichtdraaien, het risico zou afnemen. Ook dan was nog de vraag: wanneer is dat, nu meteen of straks? Dus het ging om die onderbouwing. De hardheid van de cijfers was echt niet indrukwekkend. Ten tweede vond ik het terecht dat we teruggingen naar 40, maar wilde ik het geleidelijk doen. Dat had gewoon te maken met de begrotingsproblematiek, die nog steeds heel groot was.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In de weging tussen wat u net zei, de argumenten die u nodig heeft, de veiligheid, maar ook de rijksbegroting en de implicatie op de financiën, was dat laatste in dit geval leidend om op 42,5 terecht te komen.

De heer **Dijsselbloem**:

Nee, het was een combinatie van die twee. Het ging om een combinatie van "hoe hard is nu eigenlijk zo'n getal" en "weten we dat als je teruggaat naar 40, dat substantieel meer of beter is dan 42 of welk ander getal dat je daar invult". Dat wisten we niet en dat kon ook niemand geven. In die tijd was ik echt op zoek naar "geef me nou eens een helderder en strakker advies". Dat was er niet, die kennis was er niet. Het was niet zo voorspelbaar. Daar staat de harde werkelijkheid voor Financiën tegenover: een begroting die nog steeds in de problemen was.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar u had met de Europese Commissie afgesproken dat er na die 6 miljard geen extra bezuinigingen nodig waren. Dus het EMU-saldo speelde geen rol in deze discussie.

De heer **Dijsselbloem**:
In 2014.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Precies.

De heer **Dijsselbloem**:
Maar we namen een besluit voor '14, '15 en '16.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Maar minister Kamp wil heel graag in het lopende jaar al terug naar 40, op advies van het SodM.

De heer **Dijsselbloem**:
Ja, maar dat betekent dus ook dat het in '15 uiteraard ook 40 zou zijn en in '16 ook, of nog lager. Mijn zorgen op dat moment betroffen '15 en '16.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
U zei aan het begin: we waren een jaar verder, er waren al veel meer onderzoeken. Toch, zo zegt u, was er nog steeds te weinig kennis om ervan uit te gaan dat 42,5 niet voldoende goed terug was. Dat was uw reden om uiteindelijk op die 42,5 te blijven.

De heer **Dijsselbloem**:
Als u die adviezen terugleest, ziet u dat er geen discussie was over de vraag of we terug moesten en of het vanuit het oogpunt van het risico op aardbevingen verstandig was om terug te gaan. Maar het was niet zo dat daar een onderbouwde precisie in zat: het moet naar 42,5 of het moet naar 40; als je naar 40 gaat, betekent dit dat het risico op aardbevingen met zoveel procent afneemt.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Maar het SodM kiest ervoor om expliciet aan het eind van het jaar dit getal te noemen in zijn advies aan de minister. De minister zegt letterlijk dat hij niet van dat advies wil afwijken, dus om in het lopende jaar 40 miljard kuub te winnen. Maar u zegt als minister van Financiën: nee, dat gaan we niet doen.

De heer **Dijsselbloem**:
Nou, dat laatste heb ik niet gezegd. Ik heb gezegd dat ik vanuit Financiën een tussenstap wilde, dus eerst 42,5 en daarna terug naar 40. Wat betreft

"dat gaan we niet doen", daar ga ik niet over. Uiteindelijk is "we" "het kabinet". Het is ook aan Kamp om een voorstel aan het kabinet voor te leggen. Ik heb alleen aangegeven dat ik een voorkeur had voor een trapje naar beneden. Nogmaals, die 42,5 was ten opzichte van de jaren daarvoor echt al een substantiële vermindering.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U kon terug naar 40 in ieder geval niet steunen.

De heer **Dijsselbloem**:

Dat staat in die mail, ja. Dat was mijn standpunt toen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Minister Kamp onderhandelt in januari 2014 met de decentrale overheden over een bestuursakkoord, met compensatie voor Groningen. Dit leidt uiteindelijk ook tot een akkoord met een pakket van 1,182 miljard euro voor Groningen. Heeft u in die periode voorafgaand aan het bestuursakkoord bilateraal overlegd met de commissaris van de Koning, meneer Van den Berg?

De heer **Dijsselbloem**:

Ik heb -- dat heeft Max van den Berg ook verteld toen hij bij u was -- op enig moment telefonisch contact met hem gehad. Misschien moet ik even één inleidende zin hierover zeggen. Naast de discussie over de vraag waar we naartoe gaan met de gaswinning en wat dat betekent voor de begroting, speelde voortdurend de versterkings-, herstel- en investeringsagenda voor Groningen. Ik heb steeds gezegd: dat moet ruimhartig, dat moet meer, het gaat niet alleen om het opknappen of het versterken van huizen; er moet echt een impuls komen voor Groningen. Dat heb ik steeds gesteund. Ik weet nog dat het miljard als eerste viel. Dat was bij Max van den Berg. Hij heeft dat publiek ergens gezegd. Dat werd "het miljard van Max". In die tijd heb ik geen contact met hem gehad, maar veel later wel. Hij heeft daar een beter geheugen dan ik. Nu ga ik navertellen wat hij al heeft verteld. We hebben telefonisch contact gehad omdat blijkbaar Henk Kamp of de ambtenaren van EZ in Groningen zeiden: het mag niet van Financiën. Toen ging het over de vraag: hoeveel geld komt er nou voor deze hele operatie?

Mevrouw **Kat** (D66):

Daar komen we op terug, want dat telefoontje gaat over een aanvullend akkoord, en dit is het eerste bestuursakkoord 2014.

De heer **Dijsselbloem**:

Ja. In de eerste fase heb ik zover ik me kan herinneren geen contact gehad met Max van den Berg.

Mevrouw **Kat** (D66):

Oké. En met gedeputeerde Moorlag?

De heer **Dijsselbloem**:

Ja. Met hem heb ik contact gehad.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wat kwam daaruit naar voren?

De heer **Dijsselbloem**:

Ik heb op verschillende momenten contact met hem gehad. Hij is bij mij geweest op Financiën. In ieder geval één keer kan ik me nog herinneren. We hebben ook telefonisch contact gehad.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wat bracht hij in?

De heer **Dijsselbloem**:

In de eerste plaats de enorme urgentie en onrust in het gebied, de noodzaak om meer te doen. Onze gesprekken gingen dus veel meer over de herstel-/versterkingskant en hoe slecht en moeizaam dat liep en hoe boos iedereen daarover was, maar veel minder over het gasbesluit, de winning. Daar gingen de gesprekken over.

Mevrouw **Kat** (D66):

Over versterken en over de impact.

De heer **Dijsselbloem**:

Ja, dat ging zowel over hoe dat georganiseerd moest worden als over de rol van de NAM als over hoeveel geld er was vanuit Den Haag.

Mevrouw **Kat** (D66):

Daarvoor kwam hij dus bij u als minister van Financiën.

De heer **Dijsselbloem**:

Ook. Ik weet zeker dat hij vaker nog kwam bij EZ, maar hij kwam ook bij mij.

Mevrouw **Kat** (D66):

Hij kwam ook bij u. En de commissievoorzitter, Meijer?

De heer **Dijsselbloem**:

Wim Meijer is een keer geweest bij het bewindspersonenoverleg van de Partij van de Arbeid, zo kan ik me herinneren. Ik weet niet meer of hij ook bij mij op Financiën is geweest, maar dat zou heel goed kunnen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja, maar heeft u contact met hem gehad?

De heer **Dijsselbloem**:

Dat is in ieder geval in het bewindspersonenoverleg geweest. Dat was op een donderdagavond. Toen kwam hij toelichten wat hij aan het doen was en met welk advies hij zou komen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja, maar specifiek over het bestuursakkoord, dat naderhand is gaan spelen?

De heer **Dijsselbloem**:

Of ik daar met hem specifiek over heb gesproken? Dat gesprek tijdens het bewindspersonenoverleg ging daarover. Daar was ik bij. Daar heb ik aan meegedaan. Het perspectief was het volgende. Het miljard van Max was als steen in de vijver gegooid. Wim Meijers advies was, dacht ik, ook een miljard, in twintig jaar. Uiteindelijk, kort daarna, werd met het kabinet 1,2 miljard in vijf jaar afgesproken. Dat bedrag was wat hoger. Maar, veel belangrijker, de periode waarin dat geld beschikbaar zou komen, is aanmerkelijk ingedikt. Dat geld was sneller nodig.

Mevrouw **Kat** (D66):

Toen de heer Moorlag naar u toekwam en u het over financiën had, welk bedrag werd toen door hem gevraagd?

De heer **Dijsselbloem**:

Ik geloof niet dat hij een bedrag heeft gevraagd in die fase. We zijn in de fase dat de commissie-Meijer aan de slag was.

Mevrouw **Kat** (D66):

En na die fase?

De heer **Dijsselbloem**:

Nee, ik heb niet met William Moorlag zitten onderhandelen over bedragen, geloof ik. Het bedrag dat gevraagd werd, dat miljard, is er ook gewoon gekomen. Ik heb me daar ook nooit tegen verzet.

Mevrouw **Kat** (D66):

Nee, maar u heeft geen ander bedrag gehoord van de heer Moorlag.

De heer **Dijsselbloem**:

Nee.

Mevrouw **Kat** (D66):

Bij notitie van 6 december 2013 schrijft u: "Als de gaskraan (deels) dicht zou moeten dan is er geen ruimte voor extra investeringen in het gebied."

De heer **Dijsselbloem**:

Ja, maar het zou mij plezieren als u ook de zin daarboven zou lezen die ik in die mail schrijf. Daar zeg ik namelijk dat er meer moet gebeuren, meer dan alleen maar versterken en herstellen. Er is absoluut meer nodig voor Groningen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja. Dat bedoelde u met die zin?

De heer **Dijsselbloem**:

Nee, maar die twee horen wel bij elkaar. Het is ook een boodschap aan mijn ambtenaren, namelijk: jongens, er is gewoon meer nodig; we gaan niet op de minimale variant zitten. De minimale variant was: huizen moeten worden opgeknapt, sommige moeten worden versterkt en de NAM moet het maar betalen. Voor mij was het evident dat er meer nodig was dan dat. Het ging ook over leefbaarheid, over de toekomst van het gebied. Dat was mijn eerste stelling. Mijn tweede stelling was: als je de gaskraan dichtdraait, hebben we een groot financieel probleem. Maar goed, dat is ook een open deur. Dat is zo.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja, maar u schrijft wat anders. Dat schrijft u niet. U schrijft: als de gaskraan dicht zou moeten, is er ook geen ruimte voor extra investeringen in dat gebied.

De heer **Dijsselbloem**:

Als de gaskraan dicht zou moeten, zijn we zeg 10 miljard kwijt en staan we

voor hele andere opgaven. Maar goed, dat was niet aan de orde en zo is het ook niet gegaan. Mijn hoofdboodschap was: er zal meer moeten gebeuren voor Groningen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dat zijn natuurlijk twee posities: "als er meer moet gebeuren" en "maar als de gaskraan dichtgaat, is er ook geen geld voor Groningen". Dat is wat u heeft geschreven.

De heer **Dijsselbloem**:

Allebei is waar.

Mevrouw **Kat** (D66):

Allebei is inderdaad waar. Welk mandaat heeft Financiën meegegeven aan minister Kamp om tot een bestuursakkoord te komen?

De heer **Dijsselbloem**:

Ik heb steeds tegen Henk Kamp gezegd, precies zoals het daar staat, dat ik vond dat er meer moest gebeuren. Dat vond de Partij van de Arbeid, dat vond ik zelf ook. We hadden Groningen achtergelaten met een immens probleem. Dat ging veel verder dan alleen maar het technisch aanpakken van huizen.

Mevrouw **Kat** (D66):

U zegt: er moet meer gebeuren. U bent minister van Financiën. Dan heeft u het waarschijnlijk over cijfers.

De heer **Dijsselbloem**:

We wisten allemaal wat het voorstel van de commissie-Meijer was. Ik was daarmee akkoord. Zoals ik al zei, is uiteindelijk de uitkomst geweest dat het meer, maar ook zeker sneller was dan waar de commissie-Meijer om had gevraagd.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja, maar de vraag is: wat voor mandaat kreeg de heer Kamp?

De heer **Dijsselbloem**:

Om daarmee akkoord te gaan.

Mevrouw **Kat** (D66):

Met het bedrag dat de commissie-Meijer heeft genoemd.

De heer **Dijsselbloem**:

Ja.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dat was het mandaat.

De heer **Dijsselbloem**:

Ja. Uiteindelijk is er een begroting gemaakt. Financiën is daarbij betrokken en erover geïnformeerd wat er dan nodig was. Dan worden de bedragen iets preciezer. Dat ging dus ook over economische investeringen, over energie en duurzaamheid, over de leefbaarheid. Er kwam een budget om bijvoorbeeld dorpscentra aan te pakken. We hebben in het kabinet gesproken met de collega's van Onderwijs en Volksgezondheid. Immers, de schoolgebouwen moesten ook worden aangepakt. Uiteindelijk werd dit een hele begroting en werd het bedrag 1,2 miljard. Dat zou in vijf jaar beschikbaar komen. Financiën is daar steeds mee akkoord gegaan; daar ben ik steeds mee akkoord gegaan.

Mevrouw **Kat** (D66):

In welke mate stond de dekking van het bestuursakkoord uit de ruimte die ontstond doordat minister Kamp afzag van een verdere verlaging van het plafond voor 2014?

De heer **Dijsselbloem**:

Nee, die verbinding is zo nooit gemaakt. Die open deur die u net voorlas, "ja, als we stoppen met de gaswinning is er geen geld", is wel waar, maar ik heb nooit, niet in de ministerraad, niet tegen Kamp, niet intern gezegd: als we meer geld moeten geven aan Groningen, kan het gasplafond niet omlaag naar 40. Die directe verbinding is er nooit geweest. We hebben afzonderlijk een besluit genomen: wat gaan we de komende jaren doen, wat wordt het nieuwe plafond, hoe snel gaat het terug? Daarna is er afzonderlijk gesproken met de regio aan de hand van het advies van Meijer over de vraag wat er nodig is in termen van geld.

Mevrouw **Kat** (D66):

Die link heeft u zelf nooit gelegd en u heeft dat ook nooit gezegd.

De heer **Dijsselbloem**:

Nee.

Mevrouw **Kat** (D66):
En ook niet geschreven.

De heer **Dijsselbloem**:
Nee.

Mevrouw **Kat** (D66):
Speelde de gasbatenmeevaller van 1,3 miljard in 2013 een rol bij de onderhandelingen over het bestuursakkoord?

De heer **Dijsselbloem**:
Nee.

Mevrouw **Kat** (D66):
Wat was uw betrokkenheid bij het tot stand komen van dat akkoord?

De heer **Dijsselbloem**:
Ik was daar zelf niet bij. Ik heb die gesprekken ook niet gedaan in Groningen. Dat deed EZ, Henk Kamp. Mijn ambtenaren waren wel betrokken bij de begroting die daarbij werd opgesteld. Die was overigens nog echt in hoofdlijnen, grofmazig. Misschien komen we daar nog op. Later zie je ook dat in sommige categorieën van de begroting het geld heel snel werd uitgegeven en aan de andere kant weer niet. Ik heb later ook de vraag gesteld: is er nu eigenlijk wel genoeg geld? Op onderdelen ging het geld heel snel. Op een gegeven moment heb ik ook aan Hans Alders, die dat vervolgens ging uitvoeren, de vraag gesteld of er niet een nieuwe begroting moest worden opgesteld. Dat was toen nog niet nodig, zei hij. Zo zat ik daarin.

Mevrouw **Kat** (D66):
U zegt "ik was niet betrokken bij de totstandkoming van het akkoord", maar u sprak wel met de heer Moorlag, de gedeputeerde, en u sprak de Nationaal Coördinator Groningen over dat er eventueel een nieuwe begroting nodig zou zijn.

De heer **Dijsselbloem**:
De Nationaal Coördinator Groningen Hans Alders is nadat hij van start is gegaan, regelmatig bij mij langs geweest, ook om te vertellen hoe het ging, om aan te geven waar hij tegen aanliep. Dat was gewoon informeren. In de loop van die gesprekken heb ik ook gevraagd: hoe gaat het eigenlijk met de

begroting? We begonnen aan een enorme operatie waarvan we op dat moment nog niet precies wisten: wat gaat die nu eigenlijk kosten? Achteraf is ook gebleken dat die cijfers beperkt waren. Daar sprak ik dus met Hans Alders over, in die periode daarna. William Moorlag kwam onregelmatig bij mij langs, ook niet heel vaak. Ik weet niet of u daar nog op komt, maar op een gegeven moment is er een beving geweest ten noorden van de stad Groningen.

Mevrouw **Kat** (D66):
Daar komen we straks op terug.

De heer **Dijsselbloem**:
Oké.

Mevrouw **Kat** (D66):
Wat vond u ervan dat er veel minder geld is uitgetrokken voor leefomgeving en duurzaam economisch perspectief dan de commissie-Meijer had geadviseerd?

De heer **Dijsselbloem**:
Dat weet ik niet meer. Ik kan me niet herinneren -- ik weet ook niet of ik daarbij betrokken was -- hoe het geld per categorie werd verdeeld.

Mevrouw **Kat** (D66):
Daar had u van tevoren niet echt een beeld bij.

De heer **Dijsselbloem**:
Nou, misschien bent u het tegengekomen in de stukken. Ik kan dat niet terughalen.

De **voorzitter**:
We zijn ruim vijf kwartier bezig. Ik stel voor dat we even pauzeren. Ik verzoek de griffier om u even naar buiten te geleiden.

De vergadering wordt van 11.20 uur tot 11.35 uur geschorst.

De **voorzitter**:
We gaan weer verder. Ik geef het woord aan mevrouw Tielen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
We waren gebleven in januari 2014. Dan wordt het bestuursakkoord

ondertekend. Dat vindt plaats tegelijk met de instelling van de nieuwe productieplafonds, waar we ook al eerder over spraken. Die plafonds heeft minister Kamp in een brief aan de Kamer vermeld. Hoe is de besluitvorming over het bestuursakkoord in het kabinet besproken, verlopen?

De heer **Dijsselbloem**:

Dat is meerdere keren in het kabinet aan de orde geweest, in mijn herinnering zowel informatief als uiteindelijk ook besluitvormend.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat was uiteindelijk de conclusie in het kabinet?

De heer **Dijsselbloem**:

Dat wij de inzet van Kamp en het feit dat het akkoord tot stand kwam, zeer steunden.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Is er bewust gekozen voor een totaalpakket waarin die beide feiten die ik net benoemde, samengepakt werden?

De heer **Dijsselbloem**:

De winning en het akkoord bedoelt u?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja.

De heer **Dijsselbloem**:

Dat zou kunnen, maar voor mij waren dat wel twee afzonderlijke besluiten.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat bedoelt u met "voor mij waren het twee afzonderlijke besluiten"?

De heer **Dijsselbloem**:

We moesten een winningsbesluit nemen voor 2014, 2015 en 2016, en ondertussen was er een ... Nou, misschien praten we langs elkaar heen. Het winningsbesluit is natuurlijk genomen in januari 2014 en het akkoord was dacht ik later.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Nee, dat wordt ook op 17 januari 2014 ondertekend. Voor u waren het dus echt twee aparte dingen?

De heer **Dijsselbloem**:

Ja, er waren ook twee aparte processen geweest. Er werd in de regio gesproken: wat moet hier nou gebeuren en wat is daarvoor nodig? Dat gebeurde op basis van het advies van Meijer. En je had de grote stapel onderzoeken die moesten leiden tot een winningsbesluit. Dat waren twee aparte processen geweest. U zegt: ze komen tegelijkertijd aan de orde. En u vraagt: was dat bewust zo gedaan? Nou, dat was in ieder geval niet mijn keuze.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U lijkt er zelfs bijna een beetje verbaasd over te zijn.

De heer **Dijsselbloem**:

Nee. Misschien komt dat goed uit, ik weet het niet. Maar ik heb daar geen invloed op gehad.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Op welke manier zijn beide zaken met de bestuurders uit de regio besproken?

De heer **Dijsselbloem**:

Het akkoord is uiteraard met de regio besproken, want het was ook een akkoord met de regio. Het winningsbesluit is niet met de regio besproken. Maar goed, u heeft dat ook al met anderen besproken hier in deze zaal. De regio was daar ongelukkig over; bestuurders uit de regio hadden daar graag bij betrokken geworden.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Heeft u zelf nog contact gehad met bestuurders uit de regio over de winning überhaupt?

De heer **Dijsselbloem**:

Mijn beperkte gesprekken met bestuurders uit de regio gingen in mijn herinnering veel meer over de maatregelen die nodig waren. Hoe organiseer je die? Dus: wie doet wat en wat is daarvoor nodig aan geld?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In diezelfde periode komt de recordwinning uit het Groningenveld in 2013 in het nieuws. Die recordwinning is uiteindelijk een voetnoot in de brief aan de Kamer, de brief waartoe het kabinet op 17 januari 2014 besluit. In hoeverre

is bij het kabinetsbesluit over de winningsplafonds voor 2014 ook gesproken over die recordwinning in 2013?

De heer **Dijsselbloem**:

Over die recordwinning in 2013 is bij herhaling in de ministerraad gesproken. Ik zou voor de precieze data in mijn aantekeningen moeten kijken. U kunt geloof ik ook in de notulen van de ministerraad kijken. O, ik hoor dat dat maar beperkt is. Er is dus bij herhaling over gesproken. Ik heb het een keer aan de orde gesteld. Ik heb gewoon gevraagd: hoe is dit nou mogelijk? Collega Asscher heeft het ook een keer gedaan. En collega Kamp heeft daarop gereageerd.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Waren het winningsplafond voor 2014 en de recordwinning uit 2013 ook twee aparte processen, of werden die wel met elkaar verbonden?

De heer **Dijsselbloem**:

Het speelde natuurlijk allemaal in dezelfde tijd. En wij waren gewoon allemaal onaangenaam verrast door die 54 miljard kuub die ineens was gewonnen. Ik denk dat Henk Kamp daar ook onaangenaam door verrast was. En we dachten natuurlijk allemaal: hoe is het nou mogelijk dat ondertussen dat winningsgetal zo is opgelopen, terwijl je juist met allerlei vragen rond het gas bezig bent? Hoe gaan we nou verder met de winning in de komende jaren? Wat moet er in alle opzichten allemaal gebeuren om de schade te repareren? Zulke vragen speelden en dat speelde dus wel door elkaar, maar het is niet zo dat we een andere uitkomst kregen omdat er 54 miljard was gewonnen. Tenminste, ik denk niet dat het direct zo werkt. Maar het speelde allemaal tegelijkertijd.

Overigens weet ik gewoon nog steeds niet waar nou het besluit is genomen om 54 miljard te gaan winnen, en door wie.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Nee. U zegt ook dat u er boos over bent en dat u het een paar keer hebt benoemd. Dat impliceert voor mij dat u vindt dat meer gas winnen dan normaal, niet had mogen gebeuren. Tegelijkertijd zegt u: maar voor minder winnen dan gemiddeld vond ik te weinig technische onderbouwing. Ik zoek even hoe dat in uw overwegingen werkt en een rol speelt.

De heer **Dijsselbloem**:

Dat zijn echt twee verschillende dingen. We waren op dat moment nog kennis aan het vergaren. Hoe werkt dit nou? Wat moeten we doen? Dat gaat natuurlijk over de vraag: moet de gaskraan dicht? En, zo ja, hoe ver dan en hoe snel? Want het advies van het SodM was niet kwantitatief. Daarin stond niet: je moet terug naar dit. Veel later zei men dat wel.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Van 2013 wel, ja.

De heer **Dijsselbloem**:

Ja. Dus dat moest ingevuld worden. Dan is het natuurlijk onbegrijpelijk dat ondertussen degenen die verantwoordelijk zijn voor de winning het niveau van winning verder hebben opgeschroefd. Dat vond ik echt ongelofelijk, ja.

Maar u vraagt: hoe verhoudt zich dat tot de uiteindelijke discussie over 2014 en verder? Ik vond, zoals ik net al zei, de stap terug naar 42,5 als tussenstap naar 40 een goede. Want we zouden naar 40 gaan; daarover was er geen meningsverschil. De vraag was alleen of we meteen naar 40 zouden gaan of dat er een tussenstap in zou zitten. Ik pleitte voor een tussenstap. EZ is daar ook mee akkoord gegaan. Voor mij speelden daar budgettaire elementen zeker een rol bij; daar hoeven we ook niet geheimzinnig over te doen. Voor EZ speelde dacht ik ook leveringszekerheid daarbij een rol. Zo heeft minister Kamp het ook gemotiveerd. Het ging dacht ik in die tijd over de vraag of Loppersum helemaal dicht zou moeten, of voor 80%. Ik geloof dat het 80% is geworden. En later heeft de Raad van State gezegd: nee, Loppersum moet helemaal dicht. Dit waren dus de verschillen, namelijk die 2,5 miljard.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar goed, u was dus boos ... Nou, dit zijn mijn woorden. U had toch wel echt aandacht voor die late bekendmaking van het feit dat de gaswinning in 2013 hoger was. In de ministerraad heeft u daar enkele malen met elkaar over gesproken. Hoe kan het dan dat bij dat kabinetsbesluit van 17 januari, waarin zowel het winningsplafond voor 2014 staat, als het bestuursakkoord speelt dat die dag wordt getekend, geen expliciete vermelding over die winning in 2013 staat? Er staat niets anders over in dan een voetnoot ergens in de Kamerbrief.

De heer **Dijsselbloem**:

Ik wist niet dat het in een voetnoot is gekomen. Ik wist ook niet dat dat zou

gebeuren op dat moment. Ik vind een voetnoot ook geen goede plek om zo explosieve informatie -- want dat was het -- te delen met de Kamer. Dat hoort gewoon in de brief te staan, met een verklaring erbij waarom dit zo is en hoe dit heeft kunnen gebeuren.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Nou kan ik me voorstellen dat u in de ministerraad niet brieven met elkaar bespreekt, maar ik kan me wel voorstellen dat er gesproken wordt over de inhoud van besluiten en de manier waarop informatie gedeeld wordt. Kunt u daar iets over vertellen?

De heer **Dijsselbloem**:

Zeker. Maar het winnen van die 54 miljard was geen besluit van de ministerraad.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar het is een aantal keren aan de orde gekomen omdat verschillende leden van het kabinet het aan de orde hebben gebracht. En ik kan me voorstellen dat het aan de orde komt op het moment dat u ook met elkaar spreekt over het productieplafond en het bestuursakkoord.

De heer **Dijsselbloem**:

Zeker. Het was allemaal in diezelfde tijd aan de orde. De brief was een brief van Kamp. Ik heb hem nu niet voor mij. Die brief ging natuurlijk vooral over het besluit. En mogelijk ging dezelfde brief ook over het akkoord, of misschien is daar een aparte brief over gestuurd; dat weet ik niet meer. Maar zoals gezegd: terugkijkend was het uiteindelijke winningsgetal van 2013 in ieder geval natuurlijk voor ons een schok, dus had het ook explicieter in die brief aan de Kamer moeten staan, en niet in een voetnoot.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja. Maar daar is niet in de ministerraad over gesproken?

De heer **Dijsselbloem**:

Over wel of niet in een voetnoot? Nee, zeker niet.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Nou, is er gesproken over de zwaarte van bepaalde informatie die met de Kamer wordt gedeeld?

De heer **Dijsselbloem**:

Nou kijk, ik denk dat als collega's een vakminister meerdere keren in de ministerraad de vraag stellen hoe dit heeft kunnen gebeuren, de collega dan begrijpt: dit is een lastig punt en hier hebben we wel iets uit te leggen. Dat had dus niet moeten leiden tot een voetnoot.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Minister Kamp gaat diezelfde dag naar Loppersum om het kabinetsbesluit toe te lichten. De combinatie met dat bestuursakkoord maakt dat er voor de Groningers dus positieve resultaten voorliggen. Echter, de inwoners van Groningen beleven dat niet zo. De protesten tijdens het bezoek van Kamp zijn zo heftig dat burgemeester Rodenboog, de burgemeester van Loppersum, moet besluiten om de ME in te zetten. Wat is er in uw ogen misgegaan met de communicatie over het kabinetsbesluit over de winning, over het bestuursakkoord en over de hoogte van de winning in 2013?

De heer **Dijsselbloem**:

Ik denk dat de boosheid van de Groningers zich op dat moment richtte op minister Kamp en de besluiten die hij kwam toelichten, maar dat die boosheid van de Groningers natuurlijk een veel langere achtergrond heeft. Dat was nou eenmaal wat Henk Kamp te verstouwen kreeg. Hij was de boeman. Maar de veiligheid van de Groningers was natuurlijk gedurende de hele winningsgeschiedenis, 50, 60 jaar lang, veronachtzaamd. Het risico van de winning was verwaarloosd. Daarmee lag het op het bordje van dat kabinet, dus van ons en dus in de eerste plaats van Henk Kamp. Je kunt dus vragen: wat is er misgegaan met de communicatie rond dat besluit? Ik denk eerlijk gezegd dat in de context van dat moment alleen een besluit om direct te stoppen met gaswinning de boosheid misschien weg had kunnen nemen. Dat vonden wij op dat moment geen realistisch besluit. Dus de boosheid in Groningen is niet ontstaan door één besluit van één minister op enig moment, maar door de hele wijze waarop er met dit onderwerp is omgegaan. En dat is begrijpelijk.

Mevrouw **Kat** (D66):

Na de beving bij Ten Boer, op 30 september 2014, krijgt u op 5 november 2014 een notitie over een lobby die op gang is gekomen om aanvullende maatregelen te nemen boven op het eerder dat jaar gesloten bestuursakkoord. Er wordt onder meer gelobbyd voor het uitbreiden van het aardbevingsgebied waarvoor de maatregelen gelden. Wat was uw standpunt

over het toevoegen van Hoogezand-Sappemeer en Menterwolde aan het aardbevingsgebied in april 2015?

De heer **Dijsselbloem**:

Later werd die discussie ook nog verbreed naar de stad Groningen. Ik vond steeds dat dat echt op zo goed mogelijk onderbouwde, objectieve normen zou moeten gebeuren. Dus ik heb daar kritische vragen over gesteld.

Mevrouw **Kat** (D66):

Maar wat bedoelt u met "objectieve normen"? Wat zegt dat dan over Hoogezand-Sappemeer en Menterwolde?

De heer **Dijsselbloem**:

De tragiek was natuurlijk dat er geen normen waren, of dat die normen op dat moment letterlijk nog in ontwikkeling waren. Dat was natuurlijk de tragiek en daar hadden we enorm last van in de discussies. Dus hoe groot maak je dan het gebied? U zult denken: dat zal wel weer zijn vanwege financiële indicaties. Maar mij ging het nog veel meer over: wat doe je het gebied aan? Je bestempelt op die manier een gebied tot rampgebied. Dat heeft directe implicaties voor de leefbaarheid, voor de economische waarde van woningen. Op het moment dat je dit doet, heb je natuurlijk een titel om te zeggen: het budget voor versterkingen et cetera moet worden vergroot. Dat begrijp ik. Maar nogmaals: ik heb me er ook nooit tegen verzet dat daar geld voor nodig was. Maar toen op een gegeven moment de discussie op gang kwam over de vraag of het gebied niet groter moest worden en of niet zelfs de hele stad Groningen eronder moest worden gevat, ben ik wel gaan tegenhangen. Ik dacht: jongens, denk na over wat je doet, want je verklaart deze gemeentes of zelfs de stad Groningen tot rampgebied. Wat betekent dat eigenlijk voor het vertrouwen van bewoners, voor hun gevoel van veiligheid, dat heel belangrijk is, voor het vertrouwen van mensen die misschien willen investeren in dat gebied, of van mensen die er wel of niet een huis zouden willen kopen? Zij kijken wel lelijk uit. Het heeft een enorme implicatie als je het aardbevingsgebied groter maakt en steeds groter maakt.

Mevrouw **Kat** (D66):

Daarmee zegt u eigenlijk: voor Hoogezand-Sappemeer en Menterwolde gold dus wat ik destijds constateerde, namelijk: laten we het gebied niet groter maken dan het is?

De heer **Dijsselbloem**:
... dan nodig is.

Mevrouw **Kat** (D66):
Dan nodig is. Maar er was natuurlijk wel sprake van toename van seismiciteit in die twee gemeentes.

De heer **Dijsselbloem**:
Ja.

Mevrouw **Kat** (D66):
Maar in uw ogen was het niet nodig om het akkoord op dat punt aan te passen?

De heer **Dijsselbloem**:
Het akkoord is later aangepast. En ik zeg nogmaals: het ging me daarbij niet om de vraag: moet er meer geld bij? Ik heb namelijk zelf later aan Hans Alders gevraagd: hoe gaat het eigenlijk met je begroting en past het allemaal wel? Met andere woorden: moeten we de begroting niet aanpassen en moet er niet meer geld bij? Zo zat ik daarin. Maar ik heb ook in een gesprek met gedeputeerde Moorlag de discussie gevoerd over wat het betekent als je het aardbevingsgebied steeds groter maakt. Die vraag moet je je stellen, tenzij het natuurlijk echt onvermijdelijk is het gebied uit te breiden en het gewoon zo is. Maar als je het gebied om bestuurlijke redenen steeds groter maakt omdat je zegt dat er ook een effect is geweest in gemeente X of in de stad Groningen, dan heeft dat enorme implicaties voor de hele stad.

Mevrouw **Kat** (D66):
U zegt "groter maken". Er is sprake van toename van seismiciteit in Hoogezand-Sappemeer en Menterwolde. Er is daar sprake van schade. Maar in uw ogen is het dan daarmee geen aardbevingsgebied? Dat was dan de reden om te zeggen: we gaan die gemeenten niet toevoegen aan die regeling?

De heer **Dijsselbloem**:
Zoals u het zegt, klinkt het misschien heel raar. Maar de aardbeving in Ten Boer is gevoeld in de stad Groningen. Moet je dan de stad Groningen tot aardbevingsgebied verklaren?

Mevrouw **Kat** (D66):

Nee, ik heb het specifiek over Hoogezand-Sappemeer en Menterwolde.

De heer **Dijsselbloem**:

Dat was dezelfde discussie. Dit speelde ook direct na elkaar, of tegelijkertijd.

Mevrouw **Kat** (D66):

U dacht dat die aardbeving bij Ten Boer niet werd gevoeld in Hoogezand-Sappemeer en Menterwolde?

De heer **Dijsselbloem**:

Nee, dat zeg ik niet. Ik zeg alleen: het feit dat een aardbeving wordt gevoeld, wil nog niet zeggen dat je meteen dat hele gebied tot aardbevingsgebied moet verklaren, want dat heeft enorme negatieve implicaties voor het gebied. Dan kun je daarna wel zeggen: maar er komt dan wel extra geld voor dit en dat. Maar het stempel "dit is nu aardbevingsgebied" heeft direct gevolgen voor de woningprijzen, heeft direct gevolgen voor investeringsbeslissingen. Gaan mensen daar nog een bedrijf neerzetten? Dat is de realiteit.

Mevrouw **Kat** (D66):

De beving werd inderdaad ook gevoeld in de stad Groningen. Door uw medewerkers op het ministerie van Financiën wordt u gemeld dat uitbreiden de deur openzet voor het toevoegen van de stad Groningen, waardoor het budget lang niet toereikend zou zijn. U verklaarde net dat u geen voorstander was van het toevoegen van de stad Groningen aan het akkoord, omdat dat zou impliceren dat de stad een aardbevingsgebied zou zijn, en dat dat daarmee een ramp voor de stad Groningen zou zijn. Klopt dat?

De heer **Dijsselbloem**:

Dat klopt.

Mevrouw **Kat** (D66):

In hoeverre is veiligheid daarbij meegewogen?

De heer **Dijsselbloem**:

Zeker. Het terugkerende probleem was alleen dat we geen adequate normen hadden op dat vlak. Dat speelde in de winningsdiscussie, maar dat speelde natuurlijk ook heel sterk in de versterkingsoperatie. Welke huizen moeten nou eigenlijk worden versterkt en welke norm hanteer je daarbij? In dezelfde

periode gingen natuurlijk de aantallen van de huizen die zouden moeten worden aangepakt enorm heen en weer. Dat liep grofweg van 5.000 via 50.000 tot 150.000. En nogmaals, ik zeg dit niet omdat ik het geld niet beschikbaar wilde stellen, maar vanuit de beleving: wat zeg je daar nou eigenlijk mee? Wat zeg je ermee als je zegt: het moet veel groter? Sommige bestuurders van Groningen zaten op die lijn. Wat zeg je ermee als je zegt: misschien moeten er wel 160.000 huizen worden versterkt? Wat zeg je tegen de Groningers die in die 160.000 huizen wonen? Je zegt: uw huis is niet veilig. Daar begint het al mee. Voor een deel van die huizen was dat ook zo, acuut. Maar dat gold niet voor al die 150.000, 160.000 huizen. Daarover kon je dat niet zeggen. Maar je zegt daarmee wel: u woont niet meer in een veilige woning. En dat terwijl het tempo van de versterkingsoperatie natuurlijk ongelofelijk laag lag en dat ongelofelijk moeizaam ging. Dus als we 160.000 huizen hadden willen gaan aanpakken, hadden deze mensen vervolgens tientallen jaren moeten wachten totdat ze eindelijk aan de beurt waren. Ik heb daar dus echt tegengehangen. Ik zei: besef wat je doet wanneer je zo'n groot gebied verklaart tot rampgebied, of zulke grote aantallen huizen onveilig verklaart zodat ze moeten worden versterkt. Ik zei: denk maar na over hoe je dat gaat uitvoeren.

Mevrouw **Kat** (D66):

Juist. U hebt daar op tegengehangen. Wat was de reactie van die Groningse bestuurders?

De heer **Dijsselbloem**:

Nou, voor dé Groningse bestuurders kan ik dat echt niet zeggen. Ik heb daar met William Moorlag over gesproken. Hij vond dat er gewoon meer geld nodig was. Hij begreep denk ik wel mijn argument -- denk ik -- waarbij ik zei: pas op wat je doet wanneer je zo'n groot gebied tot aardbevingsgebied verklaart en als je er zo veel huizen onder wilt brengen. Tegelijkertijd begreep ik ook zijn punt dat er meer geld nodig was. Hij zei: misschien is de problematiek nóg wel groter en moet er nóg meer gebeuren. Dat wisten we toen ook niet. In diezelfde tijd waren er commissies bezig om normen te ontwikkelen. En nou ja, zoals gezegd: die cijfers gingen voortdurend heen en weer.

Mevrouw **Kat** (D66):

U zegt dat u er met Moorlag over gesproken heeft. Heeft u erover gesproken met de burgemeester van de stad Groningen, met de bestuurders van Hoogezand-Sappemeer en van Menterwolde? Heeft u met hen gesproken?

De heer **Dijsselbloem**:

Nee. Maar goed, dat had ook gewoon te maken met de rolverdeling tussen Henk Kamp en mij. Henk Kamp was niet alleen in de lead, maar hij was ook degene die naar Groningen ging om daar het overleg te voeren.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja. Over die rolverdeling gesproken. De heer Van den Berg stelde in zijn verhoor dat hij een aantal keren in het openbaar had gezegd dat de minister van Financiën hier niet bij kan wegblijven. Hij zei: "Toen had ik hem binnen een dag aan de lijn. En toen zei hij tegen mij: luister eens, ik blokkeer dat niet politiek. Ambtenaren van mij hebben altijd de opdracht om heel zuinig te zijn en dingen terug te duwen, maar politiek is er gewoon de ruimte als er dingen gedaan moeten worden." Wat heeft u de heer Van den Berg toen toegezegd?

De heer **Dijsselbloem**:

Ten eerste: ik bewonder zijn geheugen. Ik kon me dit niet herinneren, maar het klinkt zeer aannemelijk dat het zo gegaan is. Financiën is natuurlijk heel vaak de boeman. Soms is dat waar en soms is dat niet waar. Soms zegt Financiën inderdaad: daar is geen geld voor of dat kan zo niet. Maar soms werd dat argument ook gewoon gebruikt door anderen die die ruimte niet zagen of wilden maken. Dan werd er door hen gezegd: het mag niet van Financiën. Mogelijk was dat laatste hier aan de hand. Tegen de Groningers werd dan gezegd: er is geen geld of er kan niet méér geld komen. En dan werd er blijkbaar gewezen naar Financiën. Ik heb daarover gezegd: "Jongens, hier geldt echt: wat nodig is, dat komt er."

Mevrouw **Kat** (D66):

Maar u heeft geen specifieke toezegging gedaan aan de heer Van den Berg?

De heer **Dijsselbloem**:

Dat moeten we putten uit zijn geheugen. Ik heb echt geen fotografisch geheugen. Nee, dat is niet eens het goede woord. Ik heb echt niet een zo precies geheugen dat ik dat weet. Maar ik denk niet dat ik een concrete toezegging heb gedaan, want zo werkte ik niet. Ik heb echter wel een politieke boodschap afgegeven, namelijk: als het nodig is, is het nodig en komt dat geld er.

Mevrouw **Kat** (D66):

Maar het was voor de stad Groningen, Hoogezand-Sappemeer en

Menterwolde niet nodig om deze gemeenten toe te laten tot het aanvullend bestuursakkoord?

De heer **Dijsselbloem**:

Nogmaals, dat ging echt om de vraag: moet je dat gebied nou echt zo groot willen maken, terwijl het al een enorm negatief stempel heeft gekregen, namelijk: het is een aardbevingsgebied, het is crisisgebied? Als je de stad Groningen eronder zou brengen, zou je de impact qua aantallen huizen en aantallen bewoners enorm vergroten en de sociaal-economische impact zou ook enorm veel groter worden. Dus dan moet je echt even wegen wat je aan het doen bent. En nogmaals, ik dacht daarbij niet: o, dit gaat extra geld kosten, dus ik ben ertegen. Daar ging het mij niet om.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

We spraken eerder over het jaarplafond voor 2014, dat u wilde begrenzen op 42,5 miljard kuub. Ik wil ook graag even stilstaan bij uw inzet voor het plafond voor 2015. Op 5 december 2014 geeft Staatstoezicht op de Mijnen het advies om de productie in 2015 verder te beperken, tot 38,5 miljard kuub. In een mail van 9 december 2014 van de heer Geurts, raadsadviseur bij Algemene Zaken, staat dat deze productieverlaging 900 miljoen euro kost en dat u nog niet overtuigd bent van een productieverlaging. Wat was de reden dat u nog niet overtuigd was van een productieverlaging?

De heer **Dijsselbloem**:

Ik weet niet hoe de heer Geurts daarbij komt.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Er is contact geweest op ambtelijk niveau over de voorbereiding van de besluitvorming over het plafond voor 2015.

De heer **Dijsselbloem**:

Niet met mij.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt dus: wat meneer Geurts heeft ingeschat, is niet overeenkomstig uw inschatting toen?

De heer **Dijsselbloem**:

Nee. Kijk, het besluit om het getrapt te doen, 42,5, 42,5 en daarna terug naar 40, heeft nog geen jaar standgehouden. Daar duidt u op. Nog voor het

einde van het jaar is dat aangepast naar 39 miljard, en in het advies was het zelfs nog iets lager; ik geloof 38,5. Ik heb me daar niet tegen verzet, tenzij u bewijsmateriaal heeft waaruit blijkt dat het anders is.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Nou, ik wil er even stap voor stap doorheen. U zegt dus: ik herken mij niet in wat meneer Geurts schrijft naar aanleiding van dat ambtelijk overleg, namelijk dat ik niet overtuigd was van een productieverlaging?

De heer **Dijsselbloem**:

Ik ben natuurlijk niet verantwoordelijk voor wat ambtenaren aan elkaar schrijven over wat ik wel of niet vind. Nee. Ik ken die mail ook niet. Die is niet aan mij gericht.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Nee. Maar het gaat in deze terugkoppelingsmail niet over "het ministerie" maar echt wel over "de minister".

De heer **Dijsselbloem**:

Ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar u zegt: ik herken het niet.

Heeft u contact gehad met AZ, de minister van Algemene Zaken, oftewel met minister-president Rutte over de voorbereiding van het vaststellen van een productieplafond voor 2015?

De heer **Dijsselbloem**:

Nee, dat denk ik niet. Die voorbereidingen gingen met Kamp, dus tussen Financiën en EZ. Regelmatig is het besproken in het coalitieoverleg, waar ik lang niet altijd bij was.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dat heeft u gezegd.

De heer **Dijsselbloem**:

Daar zit Mark Rutte natuurlijk bij en dat gebeurt onder zijn voorzitterschap.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Op 10 december 2014 heeft u een bilateraal overleg met minister Kamp. Dat

is één dag na die terugkoppelingsmail waar we het zojuist over hadden. Wat kwam er in dat gesprek met minister Kamp aan de orde met betrekking tot het voorbereiden van het stellen van een productieplafond voor 2015?

De heer **Dijsselbloem**:

Ik weet dat we toen ... Maar goed, dat gaat al naar het besluit toe. Er lag een nieuw SodM-advies. Kamp heeft dat nagenoeg overgenomen. Er was geloof ik nog één klein discussiepunt. Ik weet al niet eens meer wat dat was. Het advies was: 38,5. En uiteindelijk kwam Kamp uit op 39,4. Nogmaals, ik geloof niet dat ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wij zijn natuurlijk heel nieuwsgierig hoe dat verschil ontstaat, juist ook gezien de manier waarop het verschil het jaar ervoor is ontstaan.

De heer **Dijsselbloem**:

Kijk, waar ik begin 2014 nog heel bezorgd was over de begroting, vooral ten aanzien van de jaren 2015 en 2016, was het beeld eind 2014 al echt veranderd. De economie was in de loop van 2013 begonnen zich te herstellen. In de tweede helft van 2013 hadden we voor het eerst weer economische groei. En in de loop van 2014 bewoog ook de begroting zich naar de goede kant. Dus daarna zijn er heel veel stapjes geweest, mede ook afgedwongen door de Raad van State, en waren er jaarlijkse besluiten over productieplafonds, maar mijn bemoeienis daarbij was echt veel beperkter dan begin 2014. Begin 2014 hadden we discussie over de vraag: moet het nou terug naar 42,5, of in één keer naar 40? Bij al die stapjes daarna heb ik mij veel minder actief opgesteld, simpelweg omdat het begrotingsbeeld er beter uitzag.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En u sowieso wel aan het EMU-saldo kon voldoen.

De heer **Dijsselbloem**:

Ja. Dat was natuurlijk de verwachting, want je kijkt steeds vooruit. Wat betekent dit voor 2015?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar in de mail van meneer Geurts stond dat de productieverlaging 900 miljoen euro zou kosten. Ik kan me voorstellen dat dit toch wel een substantieel bedrag is dat in ieder geval invloed op de begroting heeft.

De heer **Dijsselbloem**:

Als dat het kost, is dat het effect op de begroting. En al die latere stapjes hebben ook "geld gekost", om het zo maar te zeggen. U moet zich realiseren dat toen ik begon, de gasbaten nog 11 miljard tot 12 miljard waren. En toen ik wegging waren de gasbaten 2 miljard of minder dan 2 miljard. Dus al die stapjes hebben zich natuurlijk gewoon vertaald in minder gasbaten; daar is geen twijfel over. De vraag is hier: leidde dat aan mijn kant tot verzet? Heb ik mij verzet? Nou, volgens mij heb ik me hiermee alleen begin 2014 actief bemoeid. Toen ging het over die vraag: moet er een tussenstapje zijn op weg naar 40? U gaat misschien alle stapjes langslopen die daarna zijn gevolgd. Voor zover ik sowieso weet, en voor zover ik heb kunnen reconstrueren -- want dat doe je in voorbereiding op een enquête -- heb ik me met al die latere stapjes heel weinig bemoeid, omdat de begroting inmiddels in rustiger vaarwater was.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ik ga toch even terug naar dat bilaterale overleg dat u op 10 december 2014 had met minister Kamp. In de terugkoppeling daarvan zien we dat er nog wel een behoorlijk gat zat tussen de beide ministers.

De heer **Dijsselbloem**:

U heeft meer informatie dan ik. Dat zal dan zo zijn.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja, dat denk ik dan ook.

In het definitieve advies van Staatstoezicht staat een iets hoger plafond, namelijk een productiebeperking tot 39,4 miljard kuub. U noemde dat zelf al. Was dat een plafond waar u makkelijk mee akkoord kon gaan?

De heer **Dijsselbloem**:

Nogmaals, ik heb me in die fase echt minder intensief bemoeid met dat besluit dan in een eerdere fase. Dus waarom dat verschil tussen 38,5 en 39,4 er was, moet u denk ik toch aan collega Kamp vragen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt: in 2014 heb ik me er nog mee bemoeid, maar daarna eigenlijk niet meer.

De heer **Dijsselbloem**:

Veel minder. Ik werd er voortdurend van op de hoogte gehouden. Het waren natuurlijk ministerraadsbesluiten. Ja, het kostte geld in de begroting. Maar niet alles wat geld kost in de begroting leidt tot verzet van mij, of leidt tot problemen of bezuinigingen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U gaf net al aan: door de verbetering van de economische situatie was er ook meer ruimte en was er minder dwang doordat die gasbaten een zo grote invloed hebben op de begroting.

De heer **Dijsselbloem**:

Zo is het. Het was zelfs zo dat wij voor 2014 van de Europese Commissie een extra jaar hadden gekregen; dat vertelde ik. Achteraf gezien was dat niet nodig omdat in de loop van 2013 de economie aantrok en zij in 2014 sterk aantrok. Daardoor was uiteindelijk voor eind 2014 de begroting weer onder de -3%. Dus achteraf gezien was zelfs dat extra jaar niet nodig. Maar goed, dat bracht op dat moment wel rust, dus het was toch een heel belangrijke afspraak. Dat geeft echter wel aan dat al in de loop van 2014 de begroting aan de goede kant van die -3%, aan de goede kant van de streep kwam.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dat maakte dat u zich ook minder behoefde te bemoeien met die productieplafonds.

De heer **Dijsselbloem**:

Ja. Het werd in toenemende mate een technische en een juridische discussie, omdat de Raad van State er later meerdere uitspraken over deed.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U hebt eerder wel gezegd dat juist dat technische aspect en dat veiligheidsaspect voor u wel een grote rol speelden.

De heer **Dijsselbloem**:

Ja, zeker in die beginfase vond ik de kwaliteit van de adviezen van de mensen die er verstand van hadden moeten hebben zeer, zeer mager. Maar goed, nu ga ik mezelf herhalen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Vanaf welk moment vond u dat minder?

De heer **Dijsselbloem**:

Er is natuurlijk daarna enorm geïnvesteerd in het vergaren van die kennis. Daarom zijn al die onderzoeken gedaan in 2013. Maar ook daarna zijn er nog commissies aan de slag geweest om allemaal normen te ontwikkelen die er niet waren. Dat was natuurlijk ook het probleem van SodM. Daar vroeg men zich af: hoe moet je eigenlijk toezicht houden op een aspect als daar geen norm voor is?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

We zitten inmiddels wel in 2015. Ik heb daar nog een paar vragen over. Het ministerie van Economische Zaken verkent dan of de gaswinning verder omlaag kan. Men veronderstelt namelijk wel dat minder produceren in ieder geval beter is voor de veiligheid. GTS heeft aangegeven dat het mogelijk is de gaswinning te verlagen naar 33 miljard kuub, maar het kabinet neemt nog geen definitief besluit. Het beslist in februari 2015 om het eerste halfjaar van 2015 maximaal 16,5 miljard kuub te winnen en om op 1 juli 2015 een definitief besluit te nemen over de totale winning over 2015. Daardoor blijft zowel de mogelijkheid bestaan om 33 kuub te winnen, als om 39,4 miljard kuub te winnen. 33 kuub is het leveringszekerheidsniveau op basis van de getallen van GTS. Ik zie u knikken. Mijn vraag is dan ook: hoe verliep de discussie hierover binnen het kabinet?

De heer **Dijsselbloem**:

Nogmaals, in die fase was de discussie veel meer: hoe snel kunnen we terug? De Kamer vroeg daar natuurlijk ook nadrukkelijk om. Men wilde sneller terug. En dat hing af van allerlei factoren. Kamp was geloof ik druk bezig om afspraken met buurlanden te herzien. We hadden daar een leveringsplicht. Er was de discussie over de stikstoffabriek. Kunnen we laagcalorisch gas vervangen door stikstof bij te mengen bij een hoeveelheid hoogcalorisch gas? Daar hadden we een stikstoffabriek voor nodig. Er is nog een hele discussie geweest over de vraag of die er wel of niet moest komen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Daar komen we zeker nog op terug.

De heer **Dijsselbloem**:

Daar was ik al bang voor. Als die aspecten speelden er. Daar was ik veel minder bij betrokken. Bij die stikstoffabriek was ik nog wel betrokken.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Een en ander kwam wel aan de orde in kabinetsberaden.

De heer **Dijsselbloem**:

Zeker, maar voor zover ik weet heb ik ook dat voorstel van Kamp gewoon gevolgd om voor dat eerste halfjaar 16,5 miljard toe te staan en dan verder te zien. Ik zei dus gewoon: ik volg het voorstel van Kamp.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U had geen specifieke inzet voor die debatten in de ministerraad?

De heer **Dijsselbloem**:

Nee.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Had u binnen uw coalitie of bij het bewindspersonenoverleg daar nog inzet of input op?

De heer **Dijsselbloem**:

Nou, ik weet dat ook de fractie van de Partij van de Arbeid veel sneller terug wilde. Dus de vraag was toen: hoe snel kan het? Dat snapte ik ook. En ik zeg nogmaals: de begrotingsproblemen waren toen echt heel anders dan eind 2012 of in 2013.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U volgde het dus meer dan dat u een specifieke inzet had op dit punt.

De heer **Dijsselbloem**:

Ja, dat denk ik. Ik denk dat voor iedereen duidelijk was dat ... De knop was toen wel om: het moest verder terug. Het algemene advies van het SodM over "zo snel mogelijk zo veel mogelijk terug" is heel de periode waar geweest. De discussie ging altijd over vragen als: hoe dan, hoe snel dan, hoe moet dat dan? Ook SodM wist dat overigens niet. Want als je alle SodM-adviezen van eind 2012 tot en met 2014, 2015, 2016 op een rijtje zet, zie je dat ze heel verschillend zijn. De ene keer waren ze wel gekwantificeerd en de andere keer was er zo'n beetje een richting. De ene keer zei men heel erg: pas op voor schommelingen. Dan zei men: ga terug naar dit, maar in ieder

geval geen schommelingen! Dus de adviezen waren per jaar anders. Dat was het ... Dat was in ieder geval een van de uitdagingen. Niet: meer begrotingsproblemen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Precies. Dat verklaart de manier waarop u er vanaf toen in zat.

De heer **Dijsselbloem**:

Ja.

Mevrouw **Kat** (D66):

We gaan verder in de tijd, naar het jaar 2016. Uw ambtenaren vinden in april 2016 dat de adviesaanvraag door EZ aan het SodM te open is en zij adviseren u om bij minister Kamp aan te dringen op aanscherping.

De heer **Dijsselbloem**:

Ja, dat past in wat ik steeds gezegd heb. Ik vond de SodM-adviezen enerzijds wel duidelijk: zo snel mogelijk zo veel mogelijk terug. Maar vervolgens waren ze heel onduidelijk. Ik had behoefte aan scherpte. Ik dacht: wees maar scherp, geef maar een getal. Dat is er geloof ik dat jaar ook voor het eerst gekomen. Dat jaar heeft SodM voor het eerst uiteindelijk gezegd: "24 miljard, punt".

Mevrouw **Kat** (D66):

U was de minister van Financiën en was op zoek naar een getal.

De heer **Dijsselbloem**:

Ja. Zoals u het nu zegt, klinkt het als een ... cartoon. Ja, de minister van Financiën was ... We waren inmiddels wel een aantal jaren verder, hè. Huizinge was 2012 en we waren inmiddels in 2016. En nog steeds waren we niet in staat om te zeggen welk niveau nou enerzijds vanuit veiligheid acceptabel is, en anderzijds technisch of economisch gezien ook doenlijk is. Ik was daar gedurende die hele periode buitengewoon kritisch over.

Mevrouw **Kat** (D66):

Hoe reageerde minister Kamp op uw verzoek tot aanscherping?

De heer **Dijsselbloem**:

Dat weet ik niet. Ik denk positief, want zoals gezegd is SodM dat jaar voor het eerst met een getal gekomen.

Mevrouw **Kat** (D66):

In hoeverre speelde de onafhankelijke positie van SodM hierbij een rol, zeker in het licht van het OVV-rapport van 2015?

De heer **Dijsselbloem**:

Ja. In dat OVV-rapport werd blootgelegd hoe het gasgebouw in elkaar zat, hoe de publieke en de private belangen door elkaar liepen, maar ook dat de toezichthouder eigenlijk helemaal geen onafhankelijke positie had. Dus het hing heel erg op personen. De persoon van de inspecteur-generaal, en ik zou bijna zeggen "zijn karakter", bepaalden of het SodM zich onafhankelijk opstelde of niet.

Overigens, buiten de orde: dat probleem is er nog steeds in Den Haag. Kijk naar hoe de rijksinspecties zijn geregeld. Het is overal anders. Elk ministerie heeft zijn eigen inspectie. Sommige hebben een wettelijke basis, sommige hebben niet eens een wettelijke basis. Voor sommige is geregeld wat hun rechten zijn en wat de verhoudingen zijn, ook de verhouding tot ministeries en hun minister. Voor andere is dat niet geregeld. Sommige zijn daar heel precies in en bewaken die onafhankelijkheid, en andere zitten elke week bij de bestuursraad. Ik zeg het nu een beetje scherp, want de OVV heeft hier in 2015 de vinger bij gelegd aan de hand van deze casus, maar dit thema is veel breder en speelt bij alle rijksinspecties. Het is duidelijk dat zo'n inspectie als organisatie natuurlijk valt onder een ministerie. Dat er een minister politiek verantwoordelijk moet zijn voor de inspectie is ook duidelijk. Als daar rare dingen gebeuren, moet de Kamer een minister kunnen aanspreken. Maar die inspecties moeten onafhankelijk hun werk kunnen doen. Naar aanleiding van het rapport van de OVV is toen ik dacht de Mijnbouwwet gewijzigd en is daarin die onafhankelijkheid geregeld voor het SodM. Ik ga even voorbij aan de vraag of dat helemaal goed is geregeld, maar het is in ieder geval in de wet opgenomen. Voor heel veel andere rijksinspecties is dat nog steeds niet het geval. Ik maak dus maar even misbruik van het feit dat ik nu de microfoon heb: ik vind dat echt niet goed.

Mevrouw **Kat** (D66):

Duidelijk.

De heer **Dijsselbloem**:

Dat moet worden geregeld.

Mevrouw **Kat** (D66):

We lezen in de stukken dat u op 25 augustus 2016 tijdens een bewindspersonenoverleg zware kritiek had op het SodM, aangezien het SodM het eerst had over "hoe minder, hoe beter", en later aan 24 miljard kubieke meter vasthield. Waarom had u daarop zware kritiek terwijl u toch uit was op een getal?

De heer **Dijsselbloem**:

Mijn kritiek was ook niet gericht op het getal, maar wel op ... U gaat dat misschien ook doen in het kader van uw onderzoek. Begrijp me niet verkeerd, hè. SodM heeft eind 2012 als eerste echt aan de bel getrokken en gezegd: het moet terug. Daar had men ook gelijk in, en daar hadden we beter naar moeten luisteren. Dat staat buiten kijf. Maar in de jaarlijks terugkerende adviezen, ook daarna, schoot het echt alle kanten op. Ja, sorry, ik was daar toen in ieder geval zeer kritisch over. En dat zal dan ook wel terugkomen in dat citaat dat u zojuist gaf.

Mevrouw **Kat** (D66):

In hoeverre heeft dit eigenlijk wat u betreft invloed gehad op de besluitvorming over de gaswinning?

De heer **Dijsselbloem**:

Feit is dat er heel weinig kennis was. Dit is geen verwijt aan het SodM, maar aan de echte kennisinstituten, TNO en KNMI. Feit is dat er geen normen waren. Dat is eigenlijk een verwijt aan het ministerie. Een ministerie moet erover nadenken hoe, als veiligheid een publiek belang is, we die veiligheid dan meten. Wanneer is die veiligheid in gevaar? Hoe borgen we haar? En vervolgens kan de inspectie daarop toezien. Dat was er allemaal niet. En dat maakt natuurlijk besluitvorming gewoon heel lastig. Wat moet je dan toestaan? Wat is dan veilig? Daar hebben we al die jaren mee geworsteld, dus dat heeft de besluitvorming wat mij betreft ook zeer bepaald.

Mevrouw **Kat** (D66):

U zegt: dat maakt de besluitvorming lastig. Staatstoezicht op de Mijnen gaf expliciet aan niet verder terug te gaan dan 24 miljard kubieke meter. Hoe moet ik dat dan zien?

De heer **Dijsselbloem**:

Ik schets u het beeld hoe het in die periode van 2012 tot 2016 is verlopen. Dus de wijze waarop de adviezen tot stand kwamen, hoe precies ze waren en

hoe duidelijk ze waren, maakte de besluitvorming lastig. 24 miljard kuub was inderdaad duidelijk. Overigens stond er nog weer een komma achter die 24, namelijk: vermijd fluctuaties. En we wisten allemaal dat, naarmate je verder teruggaat, je in geval van een strenge winter mogelijk toch weer meer zou moeten winnen. De Raad van State had eind 2015 ook gezegd: je moet terug naar 27, plus 6 bij een koude winter. Maar "plus 6" is een hele grote schommeling. Het SodM zei daarover: vermijd schommelingen. Dus dat waren nog wel lastige afwegingen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Minister Kamp besluit in mei 2017 om het plafond te verlagen naar 21,6 miljard kubieke meter, omdat de grenswaarden van het meet- en regelprotocol bijna worden overschreden. Dit heeft natuurlijk ook consequenties voor de schatkist. Heeft u hierover contact gehad met minister Kamp?

De heer **Dijsselbloem**:

Kamp en ik hadden altijd contact als er weer een nieuw besluit moest worden genomen, omdat hij zich natuurlijk heel goed realiseerde dat het allemaal implicaties had voor de begroting. Hij informeerde mij daar dan op tijd over.

Mevrouw **Kat** (D66):

U wordt daarover op tijd geïnformeerd. In hoeverre speelde de verbeterde financiële situatie een rol in uw opstelling?

De heer **Dijsselbloem**:

Zoals ik net al zei speelde die zeker een rol. Dat is natuurlijk gewoon de rol van de minister van Financiën. Die moet ervoor zorgen dat uiteindelijk de financiën liefst stabiel, maar in ieder geval in rustig vaarwater komen. In 2016 zag de begroting er natuurlijk totaal anders uit. Ik weet het niet zeker, maar ik vermoed dat we toen al begrotingsevenwicht hadden, of misschien was er al een overschot. In 2017 hebben we een overschot gerealiseerd, en misschien al in 2016. Als je midden in een economische crisis zit en je krijgt ook dit soort vragen, dan heb je een andere discussie met elkaar en is die afweging lastiger. In 2016 was het financiële beeld veel beter.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ik ga met u nog even terug in de tijd. In een brief van minister Kamp van 21 december 2015 aan de Tweede Kamer wordt de bouw van een stikstoffabriek

expliciet genoemd als strategie om de Groningse gaswinning sneller af te bouwen. In hoeverre deelde u dat standpunt?

De heer **Dijsselbloem**:

Die stikstoffabriek zou ons natuurlijk in staat stellen om sneller terug te kunnen in de gasbaten.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Nou, vooral in de gaswinning.

De heer **Dijsselbloem**:

Sorry, die zou ons helpen om sneller terug te kunnen in de gaswinning. Het was natuurlijk ook een investeringsbeslissing die genomen moest worden. Ik denk dat ik daar kritisch over ben geweest. We hebben uiteindelijk wel besloten om het te doen, dus het feit dat ik mij kritisch opstelde en er kritische vragen over stelde, wil niet zeggen dat ik er voor ben gaan liggen. Ik heb wel gevraagd: kan dit eigenlijk wel en wat betekent dit?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U bent er niet voor gaan liggen. In 2016 ligt het besluit dus voor om een stikstoffabriek te gaan bouwen. "Financiën geeft aan dat als de toezichthouder -- dat is in dit geval de Autoriteit Consument & Markt -- oordeelt dat dit een ondoelmatige investering betreft, er gevolgen zijn voor de rijksbegroting, omdat de kosten dan niet doorberekend mogen worden aan de consument. In dat geval vindt Financiën dat de kosten van de bouw ten laste van de begroting van Economische Zaken zullen komen." Hoe groot achtte u de kans dat de ACM de investering als "ondoelmatig" zou bestempelen?

De heer **Dijsselbloem**:

Dat was een reëel risico. De ACM had hierbij natuurlijk een taak. We hadden het hier over de grote energiebedrijven. Dat waren veelal monopolisten, staatsmonopolisten, staatsbedrijven. Dus het is dan heel belangrijk dat er een onafhankelijke partij kijkt of zij hun werk eigenlijk wel efficiënt doen, want er is geen marktwerking die deze bedrijven dwingt om efficiënt te werken. Dat doet dus de ACM. De ACM kijkt dus of investeringen die zij doen, eigenlijk wel rendabel en nodig zijn. Want alleen dan mag je ze terughalen in de tarieven. Dat is de rol van de ACM. We hadden daar ook ervaring mee. De ACM heeft in mijn periode een paar keer een streep gezet door investeringen die de Gasunie had gedaan. De ACM zei dan: sorry, maar

dit zijn onrendabele investeringen, dus je boekt het maar lekker af van je balans en je mag het niet proberen terug te verdienen in de prijzen, in de tariefstelling voor de consument.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Zegt u daarmee dat u de kans best groot achtte dat ook deze stikstoffabrieken onder dat beleid zouden vallen?

De heer **Dijsselbloem**:

Ja, we wisten dat dat kon. Dat wil niet zeggen dat je het niet moet doen. Dit gaat over de vraag wie de investering eigenlijk draagt.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Precies.

De heer **Dijsselbloem**:

Als dit soort bedrijven investeringen doen, maken ze een plan. Dat gebeurt zeker bij grotere investeringen. Dan komen ze bij de aandeelhouder. Bij Gasunie zijn wij dat, dus het ministerie van Financiën. Bij TenneT is dat ook het ministerie van Financiën. En dan laten ze ook zien: dit gaan we investeren en zo gaan we het terugverdienen. Als je het niet kunt terugverdienen, dan moet je het meteen afboeken. Dan is de vraag: moet het bedrijf dat dan doen, moet het bedrijf dat dan betalen? Als dat gebeurt, gaat het dus ten koste van het vermogen van het bedrijf. Of is het een beleidsbeslissing? Als het beleidsdepartement wil dat dit wordt gebouwd door dit bedrijf, dan is het in de ogen van Financiën ook gewoon een beleidsuitgave. Dit is dus een heel technische discussie, maar ja, het is de rol van Financiën om even te kijken wie dit dan betaalt.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Hoe reëel was het dat de kosten van de bouw ten laste zouden komen van de begroting van Economische Zaken?

De heer **Dijsselbloem**:

Hoe reëel? Nou, de begroting van Economische Zaken was ook miljarden; ik weet het nu niet meer precies.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus het was reëel genoeg in uw ogen.

De heer **Dijsselbloem**:

Ja. En ook daar krijg je dan natuurlijk vervolgens een discussie over. Moet dit dan niet door het kabinet breed worden gedragen? Maar goed, daarvoor hadden we gewoon een bepaalde begrotingscyclus. Je kon altijd proberen om je begrotingsproblemen tot een kabinetsprobleem te maken. En als in dit dossier ineens een fabriek moest worden gebouwd en je zou dat moeten betalen uit je departementale begroting, dan had je ook wel een argument om te proberen dat weer tot een collectief probleem te maken. Maar het punt was dus: moet dat bedrijf dat maar gewoon betalen? Is het: de politiek legt op en jij moet dat bouwen? Of is het echt een beleidsbesluit? Dat is ook prima, maar dan moet het ministerie het betalen. Dat was de discussie.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In hoeverre hield u er bij uw overwegingen rekening mee dat vroeg of laat toch de noodzaak zou ontstaan om een fabriek te bouwen of gasinstallaties om te bouwen, omdat het Groningenveld natuurlijk toch eindig is? In hoeverre speelde dat een rol in uw overwegingen?

De heer **Dijsselbloem**:

Dat heeft ongetwijfeld meegespeeld, maar de vraag was veel acuter. We wisten natuurlijk dat het Groningenveld op enig moment minder zou gaan opleveren. En op lagere termijn, in 2040, 2050, 2060, zou het naar de nul gaan. Er had nog heel veel tijd tussen gezeten, waarin we misschien op andere energievormen waren overgestapt. Het is niet zeker dat we dan stikstoffabrieken hadden moeten gaan bouwen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus voor u was het nu meer een probleem van de korte termijn.

De heer **Dijsselbloem**:

Dit was een heel acuut vraagstuk. Kunnen we nú een stikstoffabriek bouwen? Dat had niks te maken met het feit dat het Groninger gasveld in 2060 waarschijnlijk leeg zou zijn. De vraag was: kunnen we nú een stikstoffabriek bouwen zodat we nú versneld de gaswinning kunnen terugbrengen?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Want u hield er rekening mee dat het echt nog wel meer dan 30 jaar zou duren voordat het Groninger gasveld leeg zou zijn.

De heer **Dijsselbloem**:

Dat waren gewoon de aannames in de meerjarenopstellingen, vooruitkijkend. Ik denk dat die bij Financiën werden gemaakt, misschien ook wel bij het CPB. Het CPB maakte bijvoorbeeld altijd een doorrekening over houdbaarheid. Dat was een doorkijk op de lange termijn. Hoe ziet de begroting er dan uit? In mijn herinnering was de aanname dat het veld in 2040 al behoorlijk leeg zou zijn en dat het dan in 2060 richting de nul zou gaan.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar die overweging over eindigheid was dus geen overweging die is meegenomen. Het ging hier echt over het acute vraagstuk van de korte termijn.

De heer **Dijsselbloem**:

Precies. We konden dus niet zeggen: o, het veld raakt toch leeg, dus we hebben sowieso stikstoffabrieken nodig. Dat was helemaal geen uitgemaakte zaak.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Het ministerie van Algemene Zaken suggereerde om de stikstoffabriek te bouwen als een verzekeringsproduct, om flexibiliteit in capaciteit en volume te verkrijgen. Wat vond u van de suggestie om de fabriek te bouwen als een verzekeringsproduct?

De heer **Dijsselbloem**:

U overvraagt mij. Nu zeg ik: dat klinkt helemaal niet onaannemelijk. Maar dat betekent wel dat je dus ook zegt dat je de fabriek misschien niet gaat gebruiken. Een verzekeringsproduct is immers iets wat je gebruikt om achter de hand te hebben als je het nodig hebt. Dat raakt dan weer aan de discussie of het eigenlijk wel een rendabele investering is. Moet je het nou wel doen of niet? Zo kun je het zien. Je kunt een stikstofinstallatie bouwen zodat je meer ruimte en flexibiliteit hebt bij de gaswinning in Groningen. Ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Hoe kwam het kabinet eigenlijk tot het besluit om de bouw van die stikstoffabriek uit te stellen?

De heer **Dijsselbloem**:

Dat is later gebeurd, hè. We hebben eerst besloten om het wel te doen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In december 2015 is aangekondigd dat het een strategie is. En dan wordt er in 2016 van die strategie afgeweken. Uiteindelijk wordt er besloten, maar de bouw wordt dus uitgesteld.

De heer **Dijsselbloem**:

Dat uitstel in 2016 kwam voort uit een analyse van GTS. Dat is een dochter van de Gasunie. GTS had een analyse gemaakt: is de stikstoffabriek nog nodig? Bij GTS zei men dat de bouw uit het oogpunt van capaciteit niet meer nodig was, uitgaande van de 24 miljard winning. GTS verwachtte dat de behoefte aan het Groningse gas snel zou teruglopen. En het SodM zou daar over een jaar over adviseren. Dat had ook te maken met verwachtingen over seismiciteit. Wat gebeurt er nou ondertussen in de ondergrond? Is het risico minder?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus volgens GTS was het niet meer nodig.

De heer **Dijsselbloem**:

Dit was gewoon een technisch advies. Bij GTS zei men: we weten niet of het nog wel nodig is. Als ik me goed herinner, speelde hier ook het energieakkoord doorheen dat was gesloten. Dus daarna was er ook de aanname dat de behoefte aan energie en aan gas minder zou worden.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat was de inzet van Financiën bij dit kabinetsbesluit?

De heer **Dijsselbloem**:

Dat hebben wij ongetwijfeld gesteund. Als een investering niet nodig is, moet je het niet doen. We hebben toen niet definitief besloten dat het niet nodig was, maar het is stilgelegd. En later is het alsnog gebeurd.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Het is stilgelegd, uitgesteld, niet herroepen.

De heer **Dijsselbloem**:

Dit was in september 2016. Toen is gezegd dat we in de zomer van 2017 het besluit opnieuw zouden nemen, of definitief zouden nemen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ik ga nog even terug. Eind 2015 schrijft minister Kamp dus aan de Tweede

Kamer dat de stikstoffabriek een strategie is om de gaswinning in Groningen sneller af te bouwen. Daarmee is het eigenlijk een feit. Maar de bouw wordt uitgesteld in een kabinetsbesluit daarover. U zegt: dat is met name gebeurd omdat GTS andere cijfers had. Wat zouden nou de budgettaire consequenties zijn geweest als toch tot bouw van de stikstoffabriek besloten zou worden?

De heer **Dijsselbloem**:

Dat weet ik niet. Ik heb geprobeerd dat te zoeken. Waar zou het nou om gaan? Wat waren de investeringskosten? Dat weet ik niet. Dat heb ik zo snel niet kunnen terugvinden. Maar nogmaals, de beslissing om de fabriek wel te bouwen of niet te bouwen, is dus niet ingegeven door de vraag of het duur of goedkoop was. Er was wel discussie over de vraag wie het zou betalen. Maar dat besluit om de fabriek wel of niet te bouwen, was vooral afhankelijk van de vraag: is het nodig? Hoe gaat het met de gasbehoefte en hoe gaat het met de aardbevingen?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

De informatie die ik heb, lijkt toch iets genuanceerder te zijn. Want ik lees in een nota die ambtenaren van uw ministerie half juni 2016 aan u hebben gestuurd, dat er met het terugbrengen van de gasproductie naar die 24 miljard 300 miljoen euro minder baten zijn. En dan schrijft u daar het volgende bij. "We hebben net deze week besloten dat een aantal uitgaven c.q. afzien van bezuinigingen en nu krijgen ze deze tegenvaller van 300 miljoen euro. En als de Kamer dan de stikstoffabriek doorzet, kan de kraan nog verder dicht, met nog meer budgettaire consequenties? En nu?" Kunt u vertellen wat u hier wilt zeggen?

De heer **Dijsselbloem**:

Dit is een chagrijnige minister van Financiën.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Een chagrijnige minister van Financiën.

De heer **Dijsselbloem**:

Het eindigt met "En nu?" Dus er staat niet: ik accepteer dit niet. Er staat niet: die stikstoffabriek, daar ben ik tegen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Nee, u zet er een vraagteken bij.

De heer **Dijsselbloem**:

Als minister van Financiën heb je voortdurend meevallers en tegenvallers, ook buiten dit dossier. Ondertussen gebeurt er van alles. Er zijn allerlei politieke wensen. Er zijn allerlei economische meevallers en tegenvallers. Dus zo lees ik dat: als een chagrijnige minister van Financiën.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Die daarmee aangeeft dat hij niet direct een half miljard wil uittrekken om een stikstoffabriek in Zuidbroek te bouwen.

De heer **Dijsselbloem**:

Nogmaals, ik heb mij daar niet tegen verzet omdat deze te veel geld zou kosten. Zo is het ook echt niet gegaan. Er waren twee discussies. De ene was: wie betaalt hem of wordt hij terugverdiend? De andere was: is hij eigenlijk wel nodig, gegeven het winningsplafond en de vraag naar gas? Ook ging het daarbij om de seismiciteit, dus hoe de risico's op aardbevingen zich ontwikkelden.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Mevrouw Kuik heeft nog een paar vragen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ik heb nog een aantal vragen om een aantal zaken nog iets scherper te krijgen. Dan begin ik bij het begin van dit verhoor. Dat gaat over de begrotingsregels. In het begin van het jaar 2013 wordt besloten om de gaswinning niet omlaag te doen, maar om onderzoeken in te stellen. U gaf tijdens dit verhoor meerdere keren aan dat door de afspraken in Brussel het EMU-saldo niet tot extra bezuinigingen hoefden te leiden in 2013 en 2014, maar deze afspraak is pas in juni 2013 gemaakt. In hoeverre speelde het EMU-saldo dan in de overweging om in januari te besluiten om de gaswinning niet te verlagen?

De heer **Dijsselbloem**:

Dat besluit zoals u het formuleert is niet genomen in januari 2013. Er is besloten om eerst heel veel onderzoek te doen voordat er een besluit zou worden genomen. Dat betekende impliciet dat de oude winningsplafonds zouden blijven bestaan. Achteraf bezien, als je ziet hoeveel ruimte er nog onder de winningsplafonds zat, namen we toen dus het risico dat de winning nog zou toenemen. Want die ruimte was er. Maar goed, dat is kennis

achteraf, want op dat moment heb ik me dat niet gerealiseerd. We hebben toen geen winningsbesluit genomen, maar hebben dat uitgesteld.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Maar de productie is niet naar beneden gegaan.

De heer **Dijsselbloem**:

Dat klopt.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Mijn vraag is de volgende. U gaf aan dat de Europese afspraken een productieverlaging niet in de weg zaten als het gaat om bezuinigingen. Maar die afspraken waren pas vanaf juni 2013 gemaakt. Dus dat speelde dan toch niet een rol in januari?

De heer **Dijsselbloem**:

In januari, dus totdat die afspraak werd gemaakt met de Europese Commissie, zaten wij in de correctieve arm en stonden wij onder toezicht. Wij hebben van de Raad ook nog de aanmaning gehad dat wij 1% bbp extra moesten bezuinigen. Dat speelde allemaal. We hebben ook 6 miljard extra bezuinigd, althans het besluit daartoe genomen, in die periode. Begin 2013 was het begrotingsprobleem enorm. Dat heb ik denk ik ook verteld. Maar op uw vraag of dat ertoe heeft geleid dat er níét werd besloten om de gaskraan dicht te draaien is het antwoord nee. Dat besluit werd genomen omdat we gewoon niet wisten wat er eigenlijk nodig was voor de leveringszekerheid, wat de beste manier was om ...

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dat heeft u verteld. Ik bedoelde alleen het punt: de afspraken in Europa waren vanaf juni 2013, dus die hebben geen rol gespeeld überhaupt in januari bij het besluit om de gaswinning niet verder te verlagen.

De heer **Dijsselbloem**:

Nogmaals, er was in januari géén besluit om de gaswinning níét te verlagen. Dat besluit is uitgesteld. Er is in januari 2013 besloten om die onderzoeken te starten. Als uw vraag is of dat is uitgesteld vanwege budgettaire redenen, dan is het antwoord nee.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké. Dan komen we op het punt van de hoge winning in 2013. U geeft ook

aan verbaasd te zijn daarover en minister Kamp daarnaar te vragen: hoe kan dit nou? U zegt: er zijn redenen. Allereerst een strenge winter, waarvan u zegt: daar ben ik eigenlijk nooit van overtuigd geweest. Twee: buitenlandse exportverplichtingen. Drie: dan moet ik mijn aantekeningen bekijken. U heeft uw aantekeningen voor u. Ik ben wel benieuwd naar die derde reden.

De heer **Dijsselbloem**:

Dan moet u mij even de tijd geven, dan ga ik het opzoeken. Er was een onderhandeling gaande met het Italiaanse gasbedrijf ... Nee, dat leidde tot een meevaller. Ik moet even kijken wat de redenen waren.

Ik ga het u precies zeggen. In de ministerraad van 17 januari vraag ik aan Henk Kamp hoe dit heeft kunnen gebeuren. Hij noemt dan twee argumenten: de koude winter en minder winning uit kleine velden. Er was altijd dat uitbalanceren tussen kleine velden en grote velden. De voorkeur was kleine velden. Groningen zou dan de buffer opvangen. Kwam er minder uit kleine velden, dan werd er meer gehaald uit Groningen. Of dat zo was, weet ik niet. Daar had ik geen inzicht in. Maar dat waren de twee argumenten. De week erna brengt Asscher hetzelfde thema op in de ministerraad. Dan zegt Kamp: de lagere productie van kleine velden en hogere exportverplichtingen. Dat zijn de drie argumenten die ... Ik meen dat Kamp die later ook in de Kamer heeft genoemd. Dit is dus ook openbare informatie. Een koude winter, minder winning kleine velden en hogere exportverplichtingen: dat zou de verklaring zijn waarom de productie zover omhoog is geschoten.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké, dank. Dan kom ik nog even terug op het bestuursakkoord. Er wordt onder andere 500 miljoen opgenomen voor bouwkundig versterken en 250 miljoen voor schadeherstelkosten. In het voorstel van de commissie-Meijer zijn dit kosten voor rekening van de NAM. Als je deze posten zo bekijkt, dan komt er toch fors minder geld voor de regio beschikbaar dan Meijer beoogde?

De heer **Dijsselbloem**:

Ik weet echt niet meer precies hoe die verdeling was en hoe die was in het voorstel van Meijer. Ik weet wel -- ik weet niet of dit een relevant antwoord is -- dat er steeds discussie was over wie wat betaalt. Die is er natuurlijk altijd. Financiën wilde het zo veel mogelijk laten lopen via de NAM. Hoewel wij het grootste deel van de opbrengst van de NAM natuurlijk toch naar de

Staat toe trokken, ging het ten koste van de winst die uiteindelijk werd uitgekeerd aan Exxon en Shell. Als wij wilden dat Exxon en Shell meebetaalden, moest het via de NAM lopen. Die oliemaatschappijen beargumenteerden natuurlijk: wij zijn wel aansprakelijk voor veiligheid, versterking en schade, maar als jullie er een heel breed programma voor de leefbaarheid van de regio met allerlei investeringen van maken, gaan wij daar niet aan meebetalen. Uiteindelijk liep een deel via de NAM. Financiën wilde zo veel mogelijk via de NAM laten lopen. Het overige, leefbaarheid, ging rechtstreeks uit de rijksbegroting.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Het komt erop neer dat uiteindelijk dat bestuursakkoord betekent dat door deze inrichting van de posten er minder geld naar de regio gaat voor leefbaarheid dan de commissie-Meijer beoogde.

De heer **Dijsselbloem**:

Nogmaals, dat weet ik niet. Ik kan mij niet precies herinneren wat de verdeling was die Meijer had voorgesteld en waar wij op uit zijn gekomen. Dus als dat afwijkt, kan ik dat niet meteen uitleggen. Ik weet wel dat het totale bedrag dat hij mij had voorgesteld, 1 miljard in twintig jaar was en dat het 1,2 miljard in vijf jaar werd. Dus dat was wel echt een verbetering, want er kwam meer geld en het kwam veel sneller beschikbaar. Later heb ik steeds gezegd: als er meer nodig is, moet er meer komen. Dat ging onder andere over de leefbaarheid, bijvoorbeeld de middelen die werden geïnvesteerd in dorpscentra en voorzieningen. Dat geld ging veel sneller dan andere onderdelen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké, helder. Dan kom ik toch nog even op het punt van de begroting. U gaf aan: het was met name in 2014 dat ik me ermee bemoeide, daarna deed ik simpelweg minder omdat de begroting in rustiger vaarwater was. Dan toch even naar het jaar 2014. Het SodM zegt in het kader van veiligheid: ga zo snel en zo realistisch mogelijk terug met de gaswinning. Minister Kamp zegt een indringend advies te hebben gekregen om niet van het SodM af te wijken en om te komen op de 40 miljard kuub. En dan zegt u: ik ben niet onder de indruk van de adviezen, er was al een substantiële verlaging. U komt dan uit op een getal van 42,5. Mijn vraag is dan: op basis van welke expertise komt u dan op dat getal?

De heer **Dijsselbloem**:

Dat is een terechte vraag. Die expertise had eigenlijk niemand. Dat was ook een terugkerend probleem: waarom nou 40 en niet 42, waarom niet 38? Zo precies was dat eigenlijk niet te beantwoorden. Ik kijk daar ook niet met tevredenheid op terug. Het was veel verstandiger geweest om naar 40 te gaan en misschien zelfs nog sneller nog verder, wat natuurlijk later ook is gebeurd. Ik vond het op dat moment zeer terecht dat we teruggingen. Ik vond het ook prima dat we naar 40 gingen, maar ik vond dat het geleidelijker kon.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Maar hoe kan dat dan, dat het geleidelijker kon? Welke expertise had u méér dan het SodM en de experts van EZ om toch vast te houden aan het advies van 40?

De heer **Dijsselbloem**:

Nee, ik had zeker niet méér expertise, maar ik was ook niet onder de indruk van de kwaliteit van de onderbouwing van de adviezen die er wel lagen. Het was gewoon ... Kijk, er waren in eerste instantie zelfs ook cijfers van "we moeten terug naar 12 om het echt veilig te maken". Er waren ook getallen geweest van 20 à 30. Het was voortdurend in beweging. Nogmaals, ik heb het lijstje hier ergens tussen zitten.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Maar het gaat hier natuurlijk wel om de veiligheid van Groningers. Er zijn onzekerheden ...

De heer **Dijsselbloem**:

Jawel, zeker. Maar dat suggereert ...

Mevrouw **Kuik** (CDA):

... maar u gaf aan dat het issue van de veiligheid echt op tafel lag. Het gaat hier om de veiligheid. Het Staatstoezicht op de Mijnen zegt: ga nou omlaag, zo realistisch en zo snel mogelijk als het kan.

De heer **Dijsselbloem**:

We gingen ook omlaag.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dan adviseren ze dat. En dan bent u niet onder de indruk van de adviezen. Maar hoe zit het dan met het belang van veiligheid?

De heer **Dijsselbloem**:

Dat was evident. Het was evident dat we terug moesten. De vraag was zelfs op dat moment niet "moeten we terug naar 40", maar alleen nog hoe snel dat moest, waarover we een verschil van mening hadden. U zegt dat die adviezen toch hard en helder waren, maar dat waren ze niet. Ik zeg dat met spijt. Waren ze maar hard en helder geweest, want dan hadden we ook eerder kunnen besluiten. Zo was het niet.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

SodM zegt inderdaad: ga zo snel en zo realistisch mogelijk ... Je kunt zeggen dat dit geen hard getal is, maar dan alsnog mijn punt: het gaat toch om de veiligheid van de Groningers; moet die dan niet bovenaan staan? Blijkbaar kon die 40 dus wel.

De heer **Dijsselbloem**:

Sterker nog, met de wijsheid achteraf kunnen we versneld naar nul, want dat is inmiddels gebeurd. In de latere jaren in die kabinetsperiode zijn we ook naar 27, 24 en uiteindelijk naar 22 gegaan. Het is snel gedaald. Op dat moment was de verwachting nog niet dat het zo snel kon, ook niet bij het SodM. SodM zei ook: idealiter zou je bij wijze van spreken naar 12 terug moeten, want dan zou het risico ...

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Maar 40 kon. En toch zegt u: 42,5.

De heer **Dijsselbloem**:

Ja. Ik begrijp dat het een pijnlijk punt is, dus u en ik kunnen het nog vier keer tegen elkaar zeggen, maar ik vond het advies dat het 40 moest zijn echt wankel. Dat was niet hard. Dat was niet van "met 40 is dit de veiligheid". Dan had het misschien nog veel sneller terug gemoeten. Maar de vraag was ook: kan dat? Op dat moment zag de begroting er nog niet best uit. Dus ja, financiën speelden een rol. Ik wil dat ook niet hier verbloemen. Financiën spelen altijd een rol. Dat is ook terecht.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Helder, dank.

Mevrouw **Kat** (D66):

We gaan richting een afronding van het verhoor. U heeft na uw aantreden als voorzitter van de Onderzoeksraad voor Veiligheid het rapport van de OVV Aardbevingsrisico's in Groningen, uit 2015, waarschijnlijk vast nog weleens goed teruggelezen. Welke impact had dit rapport van de OVV destijds op u?

De heer **Dijsselbloem**:

Dat had behoorlijke impact. Dat is ook echt besproken in het kabinet. Het was een heel hard oordeel. Het belangrijkste oordeel was natuurlijk dat in die hele geschiedenis van gaswinning de veiligheid van bewoners was veronachtzaamd. Daar hebben we het al uitgebreid over gehad. Er was heel weinig kennis, er waren geen normen, er was geen adequaat toezicht op, ook niet van het SodM. En na 2012 werd iedereen wakker en zeiden we: hoe kan dit? Het tweede was -- dat heeft ook consequenties gehad -- de vraag hoe dat gasgebouw eigenlijk in elkaar zat. Dat is ook in deze enquête al aan de orde gekomen. Het was zeer verweven, dus publiek/privaat, beleid en uitvoering. Dat maakte het ook heel kwetsbaar voor de informatievoorziening, want ambtenaren die in het gasgebouw nevenfuncties hadden, hadden dus veel meer informatie dan ministers. Hoe werd dat eigenlijk gedeeld? Was alles wat zij deden dan onder verantwoordelijkheid van de minister? Dat probleem beschrijft de OVV. De OVV beschrijft het probleem van de positie van het SodM. Dat probleem is veel breder. Dat had dus veel impact.

Mevrouw **Kat** (D66):

Als voorzitter van de OVV onthult u op 28 mei 2019 het aardbevingsmonument voor de Drentse geoloog Meent van der Sluis. Het monument is een antwoord op het Gasmolecule, een kunstwerk dat langs de A7 staat en tien jaar eerder werd onthuld. Waarom werd u hiervoor gevraagd?

De heer **Dijsselbloem**:

Ik denk puur als voorzitter van de OVV omdat de OVV zo scherp had beschreven en blootgelegd wat de geschiedenis van dit dossier was. Ik denk dat dit de reden was. Toevallig kende ik de heer Van der Sluis, want ik had in het verleden voor de Partij van de Arbeid gewerkt. Wij hadden toen -- ik was toen nog medewerker -- met een van de Kamerleden die het onderwerp gaswinning in portefeuille had veel contact met de heer Van der Sluis. Hij was een van de eersten die wees op het risico van aardbevingen. Toen kende ik dit vraagstuk al.

Mevrouw **Kat** (D66):

Zat er een spanning tussen uw vorige rol als minister van Financiën en uw huidige rol als voorzitter van de OVV?

De heer **Dijsselbloem**:

Dat vond ik zelf wel. Toen die uitnodiging bij mij binnenkwam, is er contact met ze geweest, van "ja, ik ben natuurlijk wel de oud-minister van Financiën, die medeverantwoordelijk is geweest voor de beslissingen, in ieder geval in die tijd". Ik zeg er ook bij: we moeten in het kader van dit onderzoek -- nou, u moet niks ... Het risico is natuurlijk dat het kabinet dat het probleem op zijn bordje kreeg, nu de bad guys zijn. We hebben absoluut dingen niet goed gedaan. Die hebben we vandaag ook besproken. Maar vanuit het oogpunt van de Groningers -- dat bleek ook toen ik daar was -- zat hun boosheid niet op dat kabinet. Ik heb die vraag aan hen gesteld: weet je wel zeker dat je wil dat ik dat kom doen, want ik was in die tijd wel verantwoordelijk als minister van Financiën. "Ja, dat willen we." Ten eerste zeiden ze dat het probleem een veel grotere aanloop had. Het is niet zo dat dit of dat kabinet of Kamp en Dijsselbloem de bad guys waren in hun ogen. "Ten tweede is de OVV hier belangrijk. We willen graag dat de OVV dit probleem blijft volgen. Dus wil je het komen onthullen?" Toen heb ik gezegd: dan kom ik.

Mevrouw **Kat** (D66):

Het is nu ongeveer vijf jaar geleden dat u minister was. Heeft u het gevoel dat de financiële argumenten te veel leidend zijn geweest bij de besluitvorming over Groningen?

De heer **Dijsselbloem**:

Op één moment, en dat is in de discussie: moet er een tussenstapje zijn op weg naar 40 miljard kuub? Dan zeg ik: 42,5 is al genoeg, dat is al genoeg een stap terug. Daarbij heb ik mij laten leiden door het feit dat de begroting nog steeds in de problemen zat. Achteraf gezien vind ik het ook heel ongelukkig dat ik dit gedaan heb. Maar dan als het gaat om bijvoorbeeld dat andere grote vraagstuk, "wat is er gebeurd in 2013; is die gaskraan opgedraaid omdat er een probleem was in de begroting en die gasbaten wel goed uit zouden komen": zo is het absoluut niet gegaan. Er is geen besluit. Er is nooit met mij, en ik vermoed ook niet met Henk Kamp, maar u spreekt hem dadelijk, besproken "zullen we de gaskraan eens opendraaien, want de minister van Financiën heeft meer geld nodig". Zo is het gewoon niet gegaan.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dank.

De **voorzitter**:

Daarmee zijn we uitgevraagd als commissie. Dank u voor uw medewerking. Ik verzoek de griffier om u naar buiten te geleiden.

De heer **Dijsselbloem**:

Dank u wel. Veel succes.

De **voorzitter**:

Ik ga de vergadering zo sluiten, maar niet dan nadat ik heb gezegd dat het volgende verhoor, met de heer Kamp, toenmalig minister van Economische Zaken, om 14.15 uur zal aanvangen.

Sluiting 12.54 uur.